

Blašković, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:785339>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

Studijski centar za javnu upravu i javne financije

Petra Blašković

DRŽAVNE MATICE

Završni rad

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

Studijski centar za javnu upravu i javne financije

Petra Blašković

DRŽAVNE MATICE

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Barbara Preložnjak

Zagreb, 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Petra Blašković, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Petra Blašković, v.r.

SAŽETAK

Jedne od temeljnih, a prema nekima najvažnije i najmjerodavnije evidencije o osobnom statusu pojedinca upravo su državne matice. O važnosti postojanja državnih matice govore i mnogobrojni posredni i neposredni pravni i drugi izvori koji se spominju u ovome radu. Sam rad polazi od povijesnog razvoja matice kako na europskom tlu tako i na našim prostorima. Što su zapravo državne matice, koje vrste razlikujemo i koji se sve izvaci i potvrde iz državnih matice izdaju kao isprave trajne vrijednosti te tko sve ima pravo uvida u državne matice predstavljaju glavninu ovog rada. U konačnici, rad se bavi i matičarima kao državnim službenicima te njihovim temeljnim ovlastima i dužnostima u provedbi različitih zakona i podzakonskih propisa, kao i odgovornostima koje se vežu za obavljanje tog posla te mogućim sankcijama ukoliko ih se ne pridržava. Cilj ovog rada je približiti čitatelju pojam matičarstva općenito te pružiti nova znanja koja može iskoristiti u svakodnevnom životu i radu.

Ključne riječi: matičarstvo, državne matice, matica rođenih, matica vjenčanih, matica umrlih, matičar

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POVIJESNI RAZVOJ MATICA NA EUROPSKOM PROSTORU I U HRVATSKOJ .	2
3. POJAM DRŽAVNIH MATICA	8
3.1. Vođenje državnih matica	8
3.2. Upisivanje podataka u državne matice	9
4. VRSTE DRŽAVNIH MATICA.....	12
4.1. Matica rođenih	12
4.2. Matica vjenčanih.....	15
4.2.1. Registri istospolnih zajednica	17
4.3. Matica umrlih.....	18
5. IZVACI IZ DRŽAVNIH MATICA I POTVRDE	22
5.1. Tko ima pravo tražiti izvratke i potvrde iz državnih matica?	24
6. PRAVO UVIDA I POSTUPANJE S DRŽAVNIM MATICAMA I SPISIMA.....	27
7. OVLASTI I DUŽNOSTI MATIČARA	29
7.1. Ovlasti i dužnosti matičara prema Zakonu o državnim maticama.....	29
7.1. Ovlasti i dužnosti matičara pri činu sklapanja braka u građanskom obliku	31
8. ODGOVORNOSTI MATIČARA	34
8.1. Stegovna odgovornost (odgovornost za povredu službene dužnosti).....	34
8.2. Materijalna odgovornost (odgovornost za štetu)	35
8.3. Kaznena odgovornost	36
9. ZAKLJUČAK.....	38
POPIS LITERATURE	40
POPIS ILUSTRACIJA	42

1. UVOD

Državne matice predstavljaju osnovnu i najvažniju evidenciju o osobnim stanjima građana u koju se upisuju činjenice rođenja, sklapanja braka i smrti. Rad započinje sumarnim povijesnim pregledom kako su se matice tijekom ljudskog postojanja mijenjale i što je sve utjecalo na njihove promjene; od samih početaka, kada su služile isključivo crkvenim potrebama koje su župnici vodili u okviru nastojanja da se evidentiraju pripadnici katoličanstva, preko razvoja apsolutističkih monarhija kada matice postepeno počinju preuzimati državne vlasti pa sve do suvremenog doba kada se počinju voditi u elektroničkom obliku. U radu se obrađuje sam pojam državnih matice, način na koji se one vode te u čijoj je nadležnosti njihovo vođenje. Rad prati i najnovije izmjene i dopune temeljnih zakonskih i podzakonskih propisa kojima se uređuje vođenje i upisivanje podataka u državne matice. Detaljno se razrađuju pojedine vrste državnih matice (matica rođenih, matica vjenčanih i matica umrlih) te koje je sve podatke ovlaštena osoba dužna unijeti u temeljni odnosno naknadni upis i bilješke u svaku od tih matice ovisno odnose li se ti podaci na činjenicu rođenja, posvojenja, promjenu spola, sklapanje braka odnosno životnog partnerstva, smrt i slično. S obzirom da podaci sadržani u državnim maticama služe kako za potrebe evidencije osobnih stanja zbog javnog interesa tako i zbog interesa pojedinca na kojeg se ti podaci odnose, dio rada obrađuje koji se sve izvaci i potvrde izdaju kao isprave trajne vrijednosti te tko sve ima pravo tražiti navedene isprave. U tom kontekstu, stavlja se naglasak na dostupnost tih usluga putem elektroničkog sustava e-Građani, što olakšava komunikaciju građana sa tijelima državne vlasti i jednostavnije i brže podnošenje zahtjeva u elektroničkom obliku, izdavanja navedenih potvrda i slično. Posebno poglavlje obrađuje tko sve ima pravo uvida u državne matice sukladno zakonskim odredbama. O važnosti postojanja državnih matice u prilog govori i sama činjenica da postoje posebno ovlašteni državni službenici koji vode državne matice, a to su matičari. U posljednjem dijelu rada obrađuju se temeljne ovlasti i dužnosti matičara u provedbi različitih zakona i podzakonskih propisa te vrstama odgovornosti (stegovna, materijalna i kaznena) u pridržavanju zakonom propisanih rokova te pravilnog i urednog vođenja državnih matice.

2. POVIJESNI RAZVOJ MATICA NA EUROPSKOM PROSTORU I U HRVATSKOJ

Još je u doba antike bio izražen značajan interes vladara za broj podanika kako bi se mogla pratiti demografska kretanja stanovništva, no to zanimanje je uglavnom bilo povezano sa željom za prikupljanjem poreza i novačenjem vojnika.¹

Početke matičnih knjiga vežemo uz 1. st. n. e. kada se počinje širiti kršćanstvo među ondašnjom populacijom.² Prve vjerske matične knjige potječu iz 3. st. n. e., kada su se popisi krštenih i umrlih vjernika, a kasnije i vjenčanih čuvali u crkvenim arhivima kao javne isprave, nakon što je crkva dobila slobodu Milanskim ediktom 313. godine.³ Smatra se da su matice krštenih⁴ najstarije jer su nastajale kao knjige (tzv. tabele) u koje su se unosila imena krštenih osoba i njihovih kumova. Matice vjenčanih se pojavljuju za vrijeme vladavine cara Justinijana kada se propisuje obveza evidencije vjenčanja radi „očuvanja sigurnosti ljudi“. U srednjem vijeku umjesto matica vjenčanih postojale su isprave o ženidbi („instrumentum matrimonii“) i obrasci kako se bilježi vjenčanje („charta matrimonii“)⁵, a prije matica umrlih kakve poznajemo danas postojale su tzv. dypticha⁶ i nekrolozi.⁷ Važno je napomenuti da se u ranim oblicima matičnih knjiga mogu uz uobičajene podatke pronaći i zapisi drugačije prirode, koji mogu poslužiti za bolje razumijevanje ljudi i vremena u kojem su živjeli. Tako se na primjer, u Francuskoj, u župi Givry u prvoj polovici 14. stoljeća vodila evidencija o pristojbama plaćenim prilikom sprovoda. Međutim, kako su se upisivali i oni koji nisu imali sredstava za platiti sahranu, ipak se ovdje govori o računskoj knjizi koja se može smatrati pretečom matičnih knjiga. Najstarija poznata sačuvana matična knjiga datirana je 1451. godine, a potječe iz Francuske i nalazi se u Bretagni u Roz-Landrieuxu, župa Ille-et-Villaine. Radi se o matici krštenih. Među povijesno pravnim temeljima matičarstva je i zakon kojeg je donio portugalski kralj Alfonso IV. 1352. godine kojim je određeno da se svako vjenčanje mora registrirati. Nalazišta matica prije 16. stoljeća su i u

¹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 5.

² Ibid., str. 6.

³ Sršan, S., Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku, Arhivski vjesnik, 30 (1), 1987. str. 89. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/121136>

⁴ Nazivamo ih tako jer su se tada upisivali uglavnom datumima krštenja, a puno rjeđe pravi datum rođenja.

⁵ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 6.

⁶ Evidencije svih umrlih osoba na području crkvene općine, sastavljene na drvenoj pločici; ibid.

⁷ Ibid.

Belgiji, dok ipak u većini europskih zemalja najstarije sačuvane matične knjige potječu iz 16. st.⁸

Važno je istaknuti da u srednjem vijeku podaci koji su se upisivali u matice nisu bili standardizirani i varirali su ovisno o odredbama pojedinih župnika koji su ih zapisivali.⁹ Biskupijske sinode (sabori) nastojali su tijekom cijelog 15. i 16. stoljeća donositi pravila o ujednačavanju vođenja matičnih knjiga.¹⁰ Smatra se da prva takva odredba koja je izvedena u praksi je odredba nantskog biskupa Henri Le Barbu iz 1406. kojom se naređuje župnicima da u svojoj župi vode evidencije o krštenicima, te da pored podataka o krštenoj osobi se evidentiraju i podaci o roditeljima i kumovima krštenika. Također, za vođenje crkvenih matičnih knjiga vrlo je bitna i odluka tadašnjeg čuvara državnog pečata u Engleskoj Thomasa Cromwella, iz 1538., kojom u ime kralja Henrika VIII., vrhovnog poglavara Anglikanske crkve, naređuje župnicima da brižljivo vode knjigu rođenih, vjenčanih i umrlih, koje su se morale čuvati na posebnom mjestu i uz predviđene sankcije ukoliko se ne poštuje ta odluka.¹¹

Najznačajnija odredba o vođenju matičnih knjiga je ona Katoličke crkve koja je prihvaćena i donesena na sjednici Tridentinskog koncila 1563. godine.¹² Tom se odredbom župnike obvezuje na vođenje i brižno čuvanje knjiga krštenih i vjenčanih, a od 1579. na temelju Ordonanse obveza se proširuje i na vođenje evidencija o umrlim osobama.¹³ Godine 1614. papa Pavao V. donosi tzv. Rimski obrednik (Rituale Romanum) kojim se upotpunjuju odredbe Tridentinskog koncila i ustaljuje jedinstveno vođenje matica krštenih (koju danas nazivamo maticom rođenih), vjenčanih, krizmanih te Stanje duša (Status animarum) kao pomoćnu matičnu knjigu. Postoji nekoliko razloga zbog kojih se upravo tada nastojalo ujednačiti vođenje matičnih knjiga. Prvenstveno, bilo je to vrijeme procvata reformacije pa se upisom katolika u matične knjige htjela dokazati njihova pripadnost Crkvi, ali i izbjeći eventualne veze između katolika i drugih, novonastalih vjerskih zajednica, kao što su to bili npr. protestanti. Također, matične knjige su bile vrlo važne prilikom sklapanja brakova zbog lakšeg uočavanja ženidbenih zapreka. Upravo evidencije matičnih knjiga krštenih i

⁸ Čučić, V., Dubrovačke matične knjige - dragocjen izvor za povijesna istraživanja, Arhivski vjesnik, 48 (1), 2005., str. 45-54. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/7018>

⁹ Vlahov, D., Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu, Vjesnik istarskog arhiva, 2-3, ((1992.-1993.)), 1994., str. 278. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96235>

¹⁰ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 7.

¹¹ Vlahov, D., Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu, Vjesnik istarskog arhiva, 2-3, ((1992.-1993.)), 1994., str. 278. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96235>

¹² Ibid.

¹³ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 6.

vjenčanih otklonile su vjerojatnost sklapanja brakova između krvnih i/ili duhovnih rođaka (kumova).¹⁴

Sam naziv „matica“ prijevod je latinske riječi „*matricula*“, a dolazi od riječi *matrix*, -icis, *f.* koja označuje ženskog roditelja, tj. maticu te se taj izraz počinje koristiti u srednjem vijeku. Od tada „*matricula*“ znači i popis ljudi koji pripadaju različitim skupinama, najčešće bratovštinama, vjerskim ili cehovskim udrugama. U prvoj polovini 17. st. naziv „*matricula*“ dobivaju i knjige u kojima se registriraju različiti podaci, a dvorskim dekretom iz 1722. godine se nazivaju matičnim knjigama.¹⁵

Kao što je već navedeno, matice su u početku bile samo crkvene knjige i to isključivo namijenjene crkvenim potrebama. Kasnije, kako su se mnoge države sekularizirale, dolazi do sve jačeg uplitanja država u vođenje matičnih evidencija donošenjem različitih odredaba, da bi u konačnici država u potpunosti preuzela vođenje matica.

Engleska je prva u Europi uskladila takav način vođenja matičnih knjiga, s obzirom da je crkveni i državni poglavar bila ista osoba.¹⁶ U Francuskoj, da bi se reguliralo pitanje nasljedstva crkvenih beneficija, još 1539., kralj Francois I. izdaje Uredbu kojom obvezuje kaptole, kolegije, samostane i župe da vode knjigu rođenih i umrlih. Kodeksom kralja Louisa XIV. Iz 1667. uvodi se dvojno vođenje matica, od kojih prvi primjerak („*minuta*“) ostaje kod svećenika, a drugi („*grosa*“) se mora predati na izdvojeno čuvanje te oba primjerka mora ovjeriti kraljev sudac u pojedinom mjestu. No, za vrijeme Revolucije, točnije na Zakonodavnoj skupštini 1792. godine, odlučeno je da se matične knjige u potpunosti oduzmu Crkvi i predaju općinama na čuvanje i uporabu. Također, ustanovljena je služba civilnog matičara koji je morao odvojeno voditi knjige rođenih, vjenčanih i umrlih u dva istovjetna primjerka (jedan je ostajao u općini, a drugi se pohranjivao kod prvostepenog suda).¹⁷

U Austro-Ugarskoj je vođenje matičnih knjiga dugi niz godina bilo na razini kanoničkih bilješki u župama, gdje se najčešće za jednu župu vodila jedna knjiga s tri djela (krštenje, vjenčanje i smrt), no njihova točnost i sveobuhvatnost je bila raznovrsna, ovisno o tome na kojem je jeziku pisana, s potpisom ili bez, je li čitljiva ili nečitljiva, točnija ili

¹⁴ Cik, N., Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac, *Pro tempore*, (10-11), 2016., str. 238. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/185369>

¹⁵ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 7.

¹⁶ Vidi *supra* str. 3.

¹⁷ Vlahov, D., *Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu*, *Vjesnik istarskog arhiva*, 2-3, ((1992.-1993.)), 1994., str. 279-280. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96235>

površnija, potpunija ili manjkava. No, u vrijeme vladavine Marije Terezije (1740.-1780.) matične knjige dobivaju sve veći značaj. Tijekom svoje vladavine, donosi niz dekreta kojim nastoji regulirati unošenje podataka u matične knjige te stvoriti standardizirani obrazac za upisivanje podataka u matične knjige.¹⁸ Na primjer, Dekretom iz 1765. se propisuje da nema opravdanja kada crkvene vlasti ne dopuštaju uvid u matične knjige sudbenim tijelima. Nadalje, novim Dekretom iz 1770. naređuje obvezno unošenje imena nezakonitog oca samo na njegov izričiti zahtjev, a kasnijim Dekretom iste godine objavljuje obrazac po kojemu bi se ubuduće trebale voditi matične knjige. Ipak, najznačajniju reformu je proveo njen nasljednik, Josip II., koji je Patentom iz 1784.¹⁹ odredio da svaki župnik za područje svoje župe mora odvojeno voditi matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih. Zbog činjenice da matične knjige i dalje vode župnici u svojstvu državnih službenika po državnim i crkvenim propisima, riječ je o tzv. crkveno-državnim maticama, pretečama civilnih matica.²⁰

Reformacija u Njemačkoj je znatno utjecala na vođenje matičnih knjiga, što znači da su protestantski vladari donosili propise i odredbe vezane uz vođenje državnih matica. Kasnije, u Njemačkom Carstvu su civilne matice i civilno sklapanje braka uvedene najprije u Pruskoj, a nakon 1875. i u cijeloj Njemačkoj.²¹

U Rusiji je tek nakon revolucije 1917. godine uvedeno civilno vođenje matičnih knjiga, iako su crkvene vlasti mogle nastaviti vođenje (odnosno prepisivanje) svojih matica.²²

Što se tiče povijesnog razvoja matičarstva u Hrvatskoj, matične knjige su se vodile i prije Tridentinskog koncila, ali s obzirom da su pojedina područja Hrvatske kroz povijest pripadala različitim kraljevinama pa samim time i različitim sociološkim i kulturološkim utjecajima, razvoj matica nije na svim područjima bio jednak. Na područjima Istre, Dalmacije i Primorja matične knjige se javljaju prilično rano, već oko 15. st. Najstarija poznata matična knjiga s područja Hrvatske je upravo matična knjiga krštenih iz Umaga, a potječe iz 1483. godine.²³ U Istri i Dalmaciji stanje uvedeno Tridentinskim koncilom i Rimskim obrednikom zadržano je sve do uvođenja Patenta cara Josipa II²⁴ kada su župnici

¹⁸ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 7-8.

¹⁹ Patent o sudbenom redu.

²⁰ Vlahov, D., *Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu*, *Vjesnik istarskog arhiva*, 2-3, ((1992.-1993.)), 1994., str. 280-282. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96235>

²¹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 8.

²² *Ibid.*

²³ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 7.

²⁴ Vidi *supra* str. 3. i 4.

pored crkvenih započeli i s vođenjem državnih matica. U 19. stoljeću, potpadaju pod francusku vlast pa s njome dolazi i do novog načina vođenja matica. Francusko zakonodavstvo nalaže da se matične evidencije vode kod državnih službenika, a župnici imaju obvezu čuvati civilne matice samo onda kada službenici nisu u mogućnosti.²⁵ Dakle, dolazi do dvojnog vođenja matičnih knjiga. No župnici se uglavnom nisu pokoravali naredbama francuskih vlasti koji su silom otimali njihove župne matice u kojima su oni bilježili činjenice rođenja, sklapanja braka i smrti.²⁶ Takvo stanje ostaje sve do propasti francuske vlasti i ponovnog pripajanja austrijskoj vlasti. Matične knjige koje su bile oduzete crkvenim vlastima ponovno su im vraćene, a one civilne su im također predane na čuvanje i uporabu. Austrijsko zakonodavstvo o maticama ostaje na snazi u Istri do uspostave talijanske vlasti 1923. godine, kada se umjesto državno-crkvenih matica uvode isključivo civilne matice koje ostaju na snazi do kraja II. svjetskog rata.²⁷ Na području središnje Hrvatske matice se javljaju u 17. st., a u Slavoniji potkraj 17. i početkom 18. st., kada se počinju voditi nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti.²⁸ Najstarija sačuvana slavonska matična knjiga je matica krštenih iz župe sv. Roka u Virovitici, a potječe iz 1686. godine.²⁹ Na području Like, Korduna i Banovine matične knjige se javljaju najkasnije, tek oko 20. stoljeća.³⁰

Pregled popisa najstarijih sačuvanih matičnih knjiga dokazuje da su se u župama uglavnom prvo počele voditi matice krštenih, nakon njih matice vjenčanih, a matice umrlih su se obično pojavljivale posljednje. Ta pojava otkriva i hijerarhiju važnosti matičnih knjiga. Matice krštenih su bile najvažnije jer se smatra da je krštenje najvažniji kršćanski sakrament. Matice vjenčanih su također bile od većeg značaja jer su se vjenčanja povezivala sa brojnim elementima obiteljskog i imovinskog prava.³¹

U novijoj povijesti na hrvatskom području dolazi i do još jedne vrlo bitne integracije crkvenih i civilnih matica. Od 1946. godine Zakonom o državnim matičnim knjigama u

²⁵ Vlahov, D., Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu, Vjesnik istarskog arhiva, 2-3, ((1992.-1993.)), 1994., str. 282-285. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96235>

²⁶ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 9.

²⁷ Vlahov, D., Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu, Vjesnik istarskog arhiva, 2-3, ((1992.-1993.)), 1994., str. 286-287. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96235>

²⁸ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str.7.

²⁹ Skenderović, R., Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća, *Scrinia Slavonica*, 16, (1), 2016., str. 148. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177185>

³⁰ Milić, A., Matične knjige vojnih osoba u Hrvatskom državnom arhivu, *Arhivski vjesnik*, 58, (1), 2015., str. 258. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/158855>

³¹ Skenderović, R., Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća, *Scrinia Slavonica*, 16, (1), 2016., str. 148. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177185>

FNRJ uvedeno je vođenje matičnih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih kod državnih matičnih ureda. Tada su vlasti preuzimale crkvene matične knjige iz župnih ureda kako bi se na osnovi njih vodile državne matice, a župni uredi su dobili pravo da u roku od godine dana izrade prijepise matica za svoje potrebe.³²

³² Cik, N., Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac, *Pro tempore*, (10-11), 2016., str. 238. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/185369>

3. POJAM DRŽAVNIH MATICA

Državne matice su evidencije o osobnim stanjima građana u koje se upisuju činjenice o rođenju, sklapanju braka te smrti, kao i drugi podaci koji su u neposrednoj vezi s tim činjenicama.³³ Kao što samo ime nalaže, vode se u nadležnosti državnih tijela, dok posebne matice koje vode crkvene ustanove, u pravilu nisu od važnosti za pravni poredak. Državne matice, izvaci iz državnih matica i potvrde koje se daju na temelju njih imaju dokaznu snagu javnih isprava³⁴ i zakonsku presumpciju istinitosti. Dakle, sve ono što je upisano u državnu maticu i činjenice koje se na temelju njih iskazuju, smatraju se istinitim, sve dok se na zakonom propisani način ne dokaže suprotno. Dokazivanje suprotnog od činjenice upisane u državnoj matici moguće je u sudskom ili u upravnom postupku.³⁵

3.1. Vođenje državnih matica

Vođenje poslova osobnih stanja građana je u nadležnosti upravnog tijela županije, odnosno Grada Zagreba kao povjerenih poslova državne uprave.³⁶ Državne matice kao evidencije o osobnom statusu pojedinca vode se za svako naseljeno mjesto prema točno određenim matičnim područjima, a za sva matična područja se određuju i ustrojavaju matični uredi koje vode nadležni državni službenici – matičari. Za njih vrijedi posebna odgovornost u vođenju matica koja se odnosi na njihovo pravilno i uredno vođenje te pridržavanje zakonom propisanih rokova. Isto tako, matični uredi većinom vode državne matice za više matičnih područja. Svako matično područje obuhvaća u pravilu više naseljenih mjesta za koje se vodi jedna knjiga za svaku vrstu državne matice (rođenih, vjenčanih i umrlih). Matična područja određuje na temelju podzakonskog akta Vlada Republike Hrvatske na prijedlog Ministarstva pravosuđa i uprave, pa je tako donesena Uredba o područjima matičnih ureda³⁷ kojom su poimence navedena naseljena mjesta koja ulaze u svako pojedino matično područje.³⁸ Sveukupno, u Republici Hrvatskoj postoji 245 matičnih ureda. Također,

³³ Čl. 1. Zakona o državnim maticama, Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22; dalje: ZDM.

³⁴ Prema čl. 60. st. 2. Zakona o općem upravnom postupku, Narodne novine, br. 47/09 javnom ispravom se smatra svaka isprava koju je izdao nadležni sud ili nadležno javnopravno tijelo u granicama svoje nadležnosti i u propisanom obliku, a svaka javna isprava dokazuje ono što se njome utvrđuje ili potvrđuje.

³⁵ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 15-16.

³⁶ Čl. 4. st. 1. ZDM.

³⁷ Uredba o područjima matičnih ureda, Narodne novine, br. 2/98.

³⁸ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 15.

ministarstvo pravosuđa i uprave utvrđuje i vodi jedinstveni informacijski sustav državnih matrica te se brine za njegovo održavanje i nadogradnju.³⁹

Državne matrice prestale su se voditi kao knjige u fizičkom obliku donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim maticama 2013. godine. Prema prijašnjem propisu matrice su se vodile u dva primjerka radi sigurnosti i očuvanja podataka koji su se upisivali u matrice. Prvi primjerak se nazivao izvornik, a drugi, koji je bio prijepis izvornika, parica. Izvornik se čuvao kod matičara, a parica kod županijskog, odnosno gradskog ureda Grada Zagreba nadležnog za poslove opće uprave. Nakon navedene izmjene, državne matrice se počinju voditi u elektroničkom obliku, uz primjenu propisa kojima se uređuje zaštita osobnih podataka i informacijska sigurnost. Iznimka je bila matrica vjenčanih koja se osim u elektroničkom obliku vodila i na propisanom obrascu koji se ispisivao trajnom tintom, no ta je odredba ponovnom izmjenom Zakona 2019. godine ukinuta. Kao razloge za uvođenjem elektroničkog oblika upisa u državne matrice navode se modernizacija, brzina, pristupačnost, jednoobraznost iskazivanja podataka te umrežavanje svih matičnih područja, odnosno ureda, no neki pravni stručnjaci iz područja obiteljskog prava tvrde da bi bilo znatno sigurnije da se vođenje državnih matrica u elektroničkom obliku dodalo kao treći obvezni način upisa podataka i činjenica u državne matrice.⁴⁰ Iako se danas matične knjige vode u elektroničkom obliku, propisano je da se matične knjige starije od 100 godina radi trajnog postojanja ustupaju na čuvanje u Hrvatski državni arhiv.⁴¹

3.2. Upisivanje podataka u državne matrice

S obzirom na izmjene i dopune ZDM koje su nastupile unazad 10 godina potrebno je bilo uskladiti nove odredbe s načinom rada u vođenju državnih matrica i upisivanju činjenica i s njima povezanim podacima u državne matrice. Dugo vremena je na snazi bio zastarjeli Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama i upisu posvojenja u maticu rođenih iz 2008. godine. To je posebice otežavalo primjenu s obzirom da je jedna od najvažnijih izmjena Zakona bila upravo vođenje državnih matrica u elektroničkom obliku, a Naputak je sadržavao odredbe koje više nisu bile primjenjive, najviše u pogledu odredaba koje su se odnosile na upisivanje podataka koji se upisuju ručno na propisanom obrascu, trajnom

³⁹ Čl. 4. st. 3. ZDM.

⁴⁰ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019, str. 16.

⁴¹ Čl. 7. ZDM.

tintom. Novim Naputkom⁴² kojeg je donijelo Ministarstvo pravosuđa i uprave prilagođene su i usklađene odredbe sa trenutnim Zakonom.

Podatke u državnu maticu upisuje matičar matičnog područja kojem pripada naseljeno mjesto gdje se dogodila činjenica rođenja, sklapanja braka ili smrti. Činjenice je potrebno upisati redom kojim su zaprimljene i uvijek se upisuje u onu državnu maticu koja se vodi za odnosnu godinu u kojoj je pismeno na temelju kojeg se obavlja upis stiglo. Dakle, ako neko pismeno ne stigne u godini u kojoj je datirano, odnosna činjenica upisuje se u državnu maticu one godine u kojoj je pismeno stiglo matičaru.⁴³ Matičar je dužan upis izvršiti bez odgode, a upisuje samo one činjenice i podatke koji su mu prijavljeni, odnosno koje sadrži akt⁴⁴ nadležnog tijela. Ako postoji osnovana sumnja da pojedini podaci koji se upisuju u državnu maticu nisu točni ili na netočnost ukazuju podaci iz drugih službenih evidencija, matičar je dužan prvo provjeriti točnost tih podataka.⁴⁵ Odgoda upisa je moguća i kada su podaci koji se moraju upisati nepotpuni. U tom slučaju, matičar će pozvati prijavitelja da dopuni podatke, a ako se radi o podacima koji prijavitelju nisu poznati i ne mogu se pribaviti u postupku, matičar će svejedno izvršiti upis, a rubrike određene za upis tih podataka ostavit će nepopunjene.⁴⁶

Kod svakog upisa u državnu maticu upisuje se datum izvršenja upisa i osobno ime matičara koji je izvršio upis, a uz svaki naknadni upis i bilješku, potrebno je upisati datum upisa bilješke i osobno ime matičara koji bilješku upisuje.⁴⁷ Matičar je dužan prilikom upisa činjenice rođenja ili smrti u rubriku „Primjedbe“ upisati osnovne podatke o prijavitelju (ime, prezime i prebivalište prijavitelja, odnosno naziv pravne osobe i brojčanu oznaku, te datum prijave), a prilikom upisa sklapanja braka podatak o osnovi upisa. Također, ako se neka od navedenih činjenica upisuje na temelju rješenja ili nekog drugog akta, matičar u istu rubriku upisuje podatak o osnovi upisa uz naznaku naziva tijela koje je donijelo rješenje, brojčane oznake i datuma rješenja.⁴⁸ U istu rubriku se bilježi i okolnost da stranke ne razumiju službeni jezik te da im se upis prevodi putem sudske tumača, te da su stranke gluhonijeme, a ne znaju čitati ni pisati i da se upis provodi putem druge ovlaštene osobe.⁴⁹

⁴² Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, Narodne novine, br. 26/08, 117/21; dalje: Naputak.

⁴³ Čl. 2. i 3. Naputka.

⁴⁴ Npr., zajednička izjava o priznanju očinstva, sudska presuda o razvodu braka, potvrda o smrti i sl.

⁴⁵ Čl. 25. ZDM.

⁴⁶ Čl. 5. st. 2. Naputka.

⁴⁷ Čl. 4. st. 1. i 2. Naputka.

⁴⁸ Čl. 8. Naputka.

⁴⁹ Čl. 9. st. 1. i 2. Naputka.

Što se tiče ispravljanja i dopune podataka nakon zaključenja temeljnog upisa, matičar će isključivo na temelju rješenja nadležnog upravnog tijela takve podatke upisati u odgovarajuće rubrike matice, a u rubriku „Bilješke“ se upisuju oni podaci koji su ispravljani, odnosno dopunjeni te naziv nadležnog tijela koje je donijelo rješenje, brojeva oznaka i datum rješenja. Ako se radi o poništenju upisa ili bilješke, matičar će upisati bilješku o poništenju.⁵⁰ Sve promjene koje se odnose na spomenute činjenice koje su nastale ili postale poznate tek nakon izvršenog temeljnog upisa, upisuju se kao naknadne bilješke. Nakon unosa primjedbi i bilješki označava se da li se primjedbe ili bilješke prikazuju na potvrdi u rubrici „Primjedbe i naknadni upisi“ ili na izvratku u rubrici „Primjedbe“ i „Naknadni upisi i bilješke“ te kojim redoslijedom. S obzirom da se matice vode u elektroničkom obliku, o programskoj promjeni podataka informacijski sustav državnih matrica će automatski staviti bilješku o vremenu, sadržaju i razlogu promjene.⁵¹

Matičar je obvezan verificirati upis u državnu maticu. Podatak o verificaciji⁵² upisa te osobno ime matičara koji je verificaciju izvršio moraju obvezno biti vidljivi u elektroničkom zapisu i ulaze u sadržaj isprave koja se izdaje. Svaki matičar koji izvrši verificaciju upisa ujedno je i odgovoran za sadržaj isprave pripremljene za ispis, a matičar koji izdaje ispravu iz verificiranog upisa dužan je dodatno provjeriti sadržaj isprave. Drugim riječima, ako upis nije verificiran, isprava se ne može izdati.⁵³

⁵⁰ Čl. 11. Naputka.

⁵¹ Čl. 12. Naputka.

⁵² Verifikacija je potvrda da su svi upisani podaci točni i da se temeljem takvog upisa mogu izdati isprave (čl. 14. st. 1. Naputka).

⁵³ Čl. 13. i čl. 15. st. 1. Naputka.

4. VRSTE DRŽAVNIH MATICA

Tri su vrste državnih matica - matica rođenih, matica vjenčanih i matica umrlih. To su ujedno i njihova službena imena. Postoje dvije vrste upisa u državnu maticu, a to su temeljni i naknadni upis. Kod temeljnog upisa se upisuje činjenica rođenja u maticu rođenih, činjenica sklapanja braka u maticu vjenčanih te činjenica smrti u maticu umrlih, a u naknadni upis i bilješke sve promjene koje se odnose na te činjenice, odnosno sve promjene koje su nastale ili postale poznate nakon izvršenja temeljnog upisa, kao što su na primjer promjena osobnog imena, prestanak braka i sl.).⁵⁴

4.1. Matica rođenih

Matica rođenih je osnovna evidencija osobnog stanja građana, zato što su u njoj, neovisno radi li se o temeljnim ili naknadnim upisima (odnosno bilješkama), sadržani svi događaji u vezi s osobnim stanjem koji su upisani kao podaci koji se tijekom života neke osobe dogode. Podaci temeljnog upisa iskazuju se u posebnim rubrikama i obično svi podaci koje je potrebno unijeti su poznati, pa se njihovim upisivanjem zaključuje temeljni upis. Ako je neki podatak za temeljni upis bio nepoznat u vrijeme upisivanja (npr. ime roditelja), rubrika će ostati prazna sve do trenutka kada taj podatak postane poznat, odnosno kada se može upisati (npr. kad se djetetu utvrde roditelji).⁵⁵

Upis rođenja djeteta u maticu rođenih se obavlja na temelju usmene ili pisane prijave matičaru onog matičnog područja kojem pripada mjesto gdje se dijete rodilo.⁵⁶ Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama nadodaje da se temeljni upis činjenice rođenja upisuje u maticu rođenih i na temelju odluke nadležnog upravnog tijela te inozemne isprave o rođenju.⁵⁷ ZDM ističe dvije skupine podataka koji se unose kao temeljni upis, a to su podaci o rođenju i podaci o roditeljima djeteta. Podaci o rođenju djeteta su sve one činjenice koje služe individualizaciji i neponovljivosti identiteta svake osobe, pa se prema tome upisuju podaci o osobnom imenu, spolu, danu, mjesecu, godini i satu rođenja, mjestu rođenja, nacionalnosti i državljanstvu⁵⁸. Podaci o roditeljima djeteta služe pravnoj evidenciji

⁵⁴ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 18.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Čl. 10. st. 1. ZDM.

⁵⁷ Čl. 17. st. 1. Naputka.

⁵⁸ Podatak o državljanstvu djeteta se upisuje na temelju podataka upisanih za roditelje u evidenciji o državljanstvu kod stjecanja državljanstva podrijetlom ili na temelju rješenja nadležnog tijela državne uprave kod stjecanja državljanstva prirođenjem. Ako su roditelji strani državljani, podatak o državljanstvu se upisuje

njegova biološkog podrijetla pa se tako upisuje osobni identifikacijski broj roditelja, osobno ime (i rođeno prezime), datum i mjesto rođenja, nacionalnost, državljanstvo, zanimanje i prebivalište.⁵⁹ Ako je jedan roditelj djeteta nepoznat ili su nepoznati drugi podaci, rubrike predviđene za unošenje navedenih podataka ne popunjavaju se, a u rubriku „Primjedbe“ matičar će upisati bilješku da su ti podaci nepoznati.⁶⁰ Kao naknadni upisi i bilješke unose se podaci koji su nastali ili matičaru postali poznati nakon zaključenja temeljnog upisa. Unošenjem tih podataka, može doći do promjene nekih podataka iz temeljnog upisa (npr. osporavanje očinstva) ili do promjene osobnog statusa do kojeg je došlo naknadno (npr. promjena spola). Kao naknadni upisi upisuju se bilješke: osobni identifikacijski broj, priznanje i utvrđivanje očinstva i utvrđivanje majčinstva, osporavanje očinstva i majčinstva, skrbništvo za djecu i skrbništvo za punoljetne osobe, prestanak skrbništva i vraćanje poslovne sposobnosti, posvojenje i zabrana izdavanja isprava iz tog upisa, lišenje i vraćanje prava na roditeljsku skrb i partnerska skrb, sklapanje i prestanak braka ili životnog partnerstva, promjena osobnog imena, imena ili prezimena, promjena osobnog imena, imena ili prezimena roditelja i skrbnika, promjena spola, promjena državljanstva, smrt i proglašenje umrlim te naknadni ispravci grešaka i dopune podataka.⁶¹

Rođenje djeteta u zdravstvenoj ustanovi dužna je prijaviti sama zdravstvena ustanova u kojoj se dijete rodilo u roku od 15 dana od dana rođenja djeteta ili u roku od 24 sata ako se radi o mrtvorođenom djetetu. Zdravstvena ustanova prijavljuje rođenje djeteta pisano, u pravilu, elektroničkim putem nadležnom matičnom uredu.⁶² Ako se dijete rodilo izvan zdravstvene ustanove, rođenje je dužan prijaviti otac djeteta, odnosno osoba u čijem je stanu dijete rođeno ili majka kad za to bude sposobna ili babica, odnosno liječnik koji je sudjelovao pri porodu. Kad tih osoba nema ili kad ne mogu prijaviti rođenje, dužna je to učiniti osoba koja je saznala za rođenje djeteta. Prilikom prijave matičaru potrebno je predložiti medicinsku dokumentaciju o porodu ili dokaz o majčinstvu.⁶³ Dijete je moguće prijaviti i na temelju pisane prijave roditelja putem usluge e-Novorođenče u sustavu e-Građani, prije čega je matičar dužan pripremiti zapisnik. Nakon što matični ured zaprimi zahtjev roditelja, matičar je dužan provjeriti je li odabrano ime djeteta prikladno te ispunjene e-Izjave i pritom

na temelju ogovarajućih osobnih identifikacijskih isprava, a kod različitog državljanstva na temelju izjave roditelja (čl. 30. Naputka).

⁵⁹ Čl. 9. ZDM.

⁶⁰ Čl. 25. Naputka.

⁶¹ Čl. 9. ZDM.

⁶² Čl. 12. ZDM i čl. 18. Naputka.

⁶³ Čl. 11. ZDM.

odobrava upis u roku od 2 radna dana. Ako majka rodi dvoje ili više djece odjednom, svako dijete se posebno upisuje u maticu po redu rođenja, a matičar će u posebnu rubriku „Primjedbe“ upisati činjenicu da su djeca blizanci. Također, u istu rubriku će se upisati bilješka da je dijete mrtvorodeno, dok se sve druge činjenice rođenja mrtvorodenog djeteta upisuju u maticu rođenih s podacima koji su predviđeni za živorođeno dijete, osim podataka o državljanstvu, a osobno ime se unosi na zahtjev roditelja.⁶⁴ Osobe koje su prema Zakonu o osobnom imenu⁶⁵ ovlaštene odrediti osobno ime djetetu dužne su radi upisa u maticu rođenih prijaviti nadležnom matičaru osobno ime djeteta najkasnije u roku od 30 dana od dana rođenja djeteta.⁶⁶

Upis činjenice rođenja nađenog djeteta, a čiji roditelji nisu poznati upisuje se u maticu rođenih u mjestu gdje je nađeno.⁶⁷ Upis se obavlja na temelju rješenja nadležnog centra za socijalnu skrb, a rješenje mora sadržavati sve podatke koji se upisuju kao podaci o rođenju prilikom temeljnog upisa u maticu rođenih, osim podataka o državljanstvu i nacionalnosti. Centar za socijalnu skrb zajedno sa rješenjem i zapisnikom o nalasku djeteta dostavlja nadležnom matičaru radi upisa u maticu rođenih.⁶⁸

ZDM posebno ističe posvojenje kao bilješku koja se upisuje u naknadni upis u maticu rođenih. Kad matičar zaprimi odluku nadležnog centra za socijalnu skrb da je dijete posvojeno, u maticu rođenih djeteta upisati će bilješku o zasnovanom posvojenju, uz napomenu da se na temelju tog upisa više ne izdaju isprave. Nakon što je upisana bilješka o posvojenju, matičar će izvršiti novi temeljni upis činjenice rođenja. Ako je zasnivanjem posvojenja došlo do promjene osobnih podataka posvojenika, u temeljni upis upisuju se novi podaci o djetetu i roditeljima djeteta.⁶⁹

Promjena spola kao izmjena podataka u temeljnom upisu upisuje se u maticu rođenih na temelju rješenja nadležnog upravnog tijela. Rješenje o upisu promjene spola u maticu rođenih donosi se na temelju mišljenja nadležnog tijela o promijeni spola ili o životu u

⁶⁴ Čl. 20. i 21. Naputka.

⁶⁵ Zakon o osobnom imenu, Narodne novine, br. 118/12, 70/17, 98/19

⁶⁶ Čl. 13. ZDM.

⁶⁷ Kod upisa činjenice rođenja nađenog djeteta čiji roditelji nisu poznati, u rubriku „Primjedbe“ unosi se bilješka o izvršenom upisu na temelju rješenja nadležnog centra za socijalnu skrb, brojčana oznaka i datum rješenja (čl. 25. st. 3. Naputka).

⁶⁸ Čl. 14. ZDM.

⁶⁹ Čl. 15. ZDM.

drugom rodnom identitetu, u skladu sa medicinskom dokumentacijom nadležnog liječnika ili zdravstvene ustanove.⁷⁰

4.2. Matica vjenčanih

Matica vjenčanih predstavlja evidenciju u kojoj se vode činjenice o sklapanju i prestanku braka. Svaki podatak koji se unosi u maticu vjenčanih pomaže preciznijem određenju okolnosti pod kojim se brak sklapa. Kao i kod svake matice, razlikujemo temeljni upis i naknadni upis i bilješke. Prilikom temeljnog upisa upisuju se podaci o ženiku i nevjesti, a to su osobni identifikacijski broj, osobno ime, dan, mjesec i godina rođenja, mjesto rođenja, nacionalnost, državljanstvo, zanimanje, prebivalište, dan, mjesec, godina i mjesto sklapanja braka te sporazumna izjava o prezimenu nakon sklapanja braka. U temeljni upis se također upisuju i osobna imena roditelja nevjeste i ženika, osobno ime i prebivalište svjedoka kod sklapanja braka i njihov OIB ako im je dodijeljen, osobno ime matičara, te ako je kod sklapanja braka bio prisutan sudski tumač, treba navesti i njegovo osobno ime i njegovo prebivalište te njegov OIB ako mu je dodijeljen. Kao naknadni upis unose se svi podaci koji su bitni za bračni status pojedinog, ali i za oboje bračnih drugova. Tako se upisuju bilješke koje se odnose na prestanak braka smrću bračnog druga, proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim, poništenjem ili razvodom braka. Kao naknadni upis i bilješke unose se i promjene osobnih imena bračnih drugova te ostali naknadni ispravci grešaka i dopune podataka.⁷¹

Namjeru sklapanja braka ženik i nevjesta osobno prijavljuju nadležnom matičnom uredu na području na kojem žele sklopiti brak sukladno Obiteljskom zakonu.⁷² O prijavi namjere sklapanja braka matičar nadležnog matičnog ureda je dužan sastaviti zapisnik. Zapisnik o prijavi namjere sklapanja braka sastavlja se i za vjerski oblik sklapanja braka s učincima građanskog braka. Ako ženik i nevjesta žele sklopiti brak u vjerskom obliku, matičar će im nakon sastavljenog zapisnika o prijavi namjere sklapanja braka izdati potvrdu o ispunjavanju pretpostavki za sklapanje braka. Nakon sastavljanja zapisnika o prijavi namjere sklapanja braka, a prije samog sklapanja, na temelju podataka iz zapisnika, matičar će izvršiti upis u maticu vjenčanih i privremeno verificirati upis radi pripreme izvotka iz matice vjenčanih. Nakon što je brak sklopljen, upis u maticu vjenčanih se verificira, te se

⁷⁰ Čl. 9.a. ZDM.

⁷¹ Čl. 16. ZDM.

⁷² Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23.

bračni drugovi, svjedoci i matičar potpisuju na izjavu o pristanku s tim da se bračni drugovi potpisuju onim prezimenom kojeg su odlučili uzeti kod sklapanja braka. Izjava je sastavni dio zapisnika o prijavi namjere sklapanja braka koji se ulaže u temeljni spis. Ako se upis u maticu vjenčanih obavlja na temelju potvrde o sklopljenom braku u vjerskom obliku s učincima građanskog braka, matičar je dužan u rubriku „Primjedbe“ upisati bilješku o tome uz naznaku naziva i sjedišta vjerske zajednice. Matičar je obvezan obavijest o izvršenom upisu kao i naknadnim upisima i bilješkama u maticu vjenčanih dostaviti i službeniku vjerske zajednice koji je sklopio brak. U istu rubriku matičar će upisati činjenicu da je za sklapanje braka prethodno izdano dopuštenje suda. Također u navedenu rubriku upisuje se i bilješka da je brak sklopljen uz prisustvo sudskog ili drugog tumača te jezik tumačenja.⁷³

Ako je postojanje braka utvrđeno u sudskom postupku (bračni spor), kao datum sklapanja braka unosi se datum označen u sudskoj odluci zato što je bilo sporno je li brak nastao, a s tim najuže povezano i kad je nastao (odnosno kad je sklopljen). Nepostojanje braka odnosno prestanak braka sudskom odlukom⁷⁴, matičar upisuje kao naknadni upis, i to na temelju presude koju mu je na temelju ZDM sud obvezan dostaviti. Nijedan relevantni propis⁷⁵ ne propisuje rok za dostavu pravomoćne presude. Isto tako, ne postoji ni zakonski rok za matičara u kojem bi trebao upisati u matici vjenčanih činjenicu prestanka braka na temelju sudskih odluka, osim kad je brak prestao proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim, te taj rok iznosi 15 dana.⁷⁶ Matičar će prestanak braka poništajem ili razvodom upisati nakon što mu sud dostavi pravomoćnu presudu, a na temelju pravomoćnog rješenja izvanparničnog suda u slučaju u kojem je bračni drug proglašen umrlim. Činjenica smrti kao osnova prestanka braka upisati će se u maticu vjenčanih tek nakon što je smrt bračnog druga upisana u maticu umrlih. Dobiju li bračni drugovi sudsku odluku o rastavi braka u inozemstvu (u onim pravnim sustavima koji poznaju taj institut), matičar neće moći upisati u hrvatsku maticu (vjenčanih ni rođenih) činjenicu prestanka braka, jer naš pravni sustav ne poznaje rastavu braka.⁷⁷

Ako bračni drugovi promijene osobno ime ili samo ime ili samo prezime za vrijeme trajanja braka, ta činjenica se upisuje kao naknadni upis u maticu vjenčanih i to nakon što je

⁷³ Čl. 31-36. Naputka.

⁷⁴ Propust je u čl. 17. ZDM što obvezu dostave odluke suzuje samo na presude u bračnom sporu, a zanemaruje mogućnost prestanka braka proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim (tj. na temelju rješenja suda u izvanparničnom postupku). Rok za dostavu pravomoćnog rješenja od 15 dana (iz čl. 24.) odnosi se na upis u maticu umrlih. Tek posredno, matičar će upisati prestanak braka u maticu rođenih.

⁷⁵ Obiteljski zakon, Zakon o parničnom postupku ni Zakon o državnim maticama.

⁷⁶ Čl. 24. st. 3. ZDM.

⁷⁷ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 23.

promjena osobnog imena, imena ili prezimena dopuštena rješenjem nadležnog upravnog tijela županije odnosno Grada Zagreba i to nakon što je ta činjenica upisana u maticu rođenih. Promjena prezimena koju omogućuju Obiteljski zakon i Zakon o osobnom imenu vezana je uz zadržavanje sklapanjem braka promijenjenog prezimena, odnosno vraćanje na prijašnje prezime (bilo rođeno ili ono bivšeg druga), što se odnosi na situaciju nakon razvoda, odnosno poništaja braka.⁷⁸ Prema Zakonu o osobnom imenu, bračni drug koji je sklapanjem braka mijenjao prezime, u slučaju prestanka braka, može u roku od godinu dana od dana prestanka braka vratiti na prezime koje je imao prije sklapanja braka.⁷⁹

Osim činjenica sklapanja braka koje se su se dogodile u Republici Hrvatskoj, u maticu vjenčanih se upisuje i sklapanje braka hrvatskih državljana u inozemstvu. Brakovi koji su sklopljeni u inozemstvu upisuju se kao temeljni upis u maticu vjenčanih na temelju izvotka iz matice vjenčanih inozemnog tijela izdanog u državi gdje je brak sklopljen. Upis se obavlja u matičnom uredu prema mjestu prebivališta osoba u Republici Hrvatskoj.⁸⁰ Konzularni brak hrvatskih državljana, dakle brak koji je sklopljen u hrvatskoj diplomatskoj misiji ili konzularnom uredu u inozemstvu (pa čak i u slučaju da jedan ili oba bračna druga imaju uz hrvatsko i neko drugo državljanstvo) ne upisuje se u maticu vjenčanih kao temeljni upis, nego samo u maticu rođenih kao naknadna bilješka.⁸¹

4.2.1. Registri istospolnih zajednica

Jedna od novijih obveza matičara u posljednjih desetak godina je vođenje registara istospolnih zajednica, a koja je nastala donošenjem Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola⁸². Navedeni zakon razlikuje dva tipa istospolnih zajednica: životno partnerstvo kao formalni tip i drugi tip, tzv. neformalno životno partnerstvo⁸³. Formalizirano životno partnerstvo znači da je sklopljeno pred matičarem kao nadležnim državnim tijelom. Pretpostavke za sklapanje i prestanak formaliziranog životnog partnerstva u potpunosti su jednake pretpostavkama za sklapanje i prestanak braka, pa su prema tome sve ovlasti i

⁷⁸ Ibid., str. 24.

⁷⁹ Čl. 5. Zakona o osobnom imenu.

⁸⁰ Ministarstvo pravosuđa i uprave, <https://mpu.gov.hr/gradjani-21417/iz-djelokruga/drzavne-matice-24504/matica-vjencanih-24507/24507>, 7. srpnja 2023.

⁸¹ Čl. 58. Naputka.

⁸² Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine, br. 92/14, 98/19.

⁸³ Prema cit. Zakonu neformalno životno partnerstvo je zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola, koje nisu sklopile životno partnerstvo pred nadležnim tijelom, ako zajednica traje najmanje tri godine i od početka je udovoljavala pretpostavkama propisanim za valjanost životnog partnerstva.

dužnosti matičara jednake onima kad namjeru sklapanja građanskog braka prijavljuju žena i muškarac. Prema navedenom Zakonu, formalizirana životna zajednica proizvodi i jednake pravne učinke, namjenjuje iste odnose u vezi s djecom (jednoga od njih), imovinske odnose, uzdržavanje i sl. kao i bračna zajednica.⁸⁴

Registri istospolnih zajednica se vode kao jedinstvena središnja elektronička baza podataka, a poseban Naputak za vođenje registra životnog partnerstva⁸⁵ znatno je sličan napatku koji se odnosi na vođenje državnih matica, no ipak je kraći, jer je usmjeren na nastanak životnog partnerstva i njegov prestanak odnosno raskid, te promjene podataka u vezi s time. Zakon u vezi s registrom propisuje način vođenja registra životnog partnerstva, nadležnost za vođenje registra, sadržaj registra, ispravke grešaka, izdavanje isprava iz registra i pravo uvida u registar.⁸⁶

Shodno navedenoj obvezi otvara se pitanje mogu li se matičari kao državni službenici pozvati na priziv savjesti, budući da već postoje pokrenuti slučajevi⁸⁷ pred Sudom za ljudska prava u Strasbourgu u pogledu priziva matičara da (ne)sudjeluju u postupku sklapanja braka odnosno istospolne zajednice osoba istoga spola. Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola ne omogućuje priziv savjesti kao pravo zajamčeno međunarodnim ugovorima⁸⁸.

4.3. Matica umrlih

Matica umrlih je evidencija o smrti pojedine osobe o kojoj se u državnoj matici vode zakonom utvrđeni podaci. Zbog toga se razlikuju podaci koji se upisuju kao temeljni upis od naknadnog upisa i bilješki. Temeljne razlike čine upravo različite situacije i okolnosti nastupanja smrti pa se u temeljni upis unose podaci u vezi s uobičajenim načinom umiranja (dakle, prirodna smrt koja je nastupila nenadano, nenasilno ili kao posljedica bolesti, prometne ili neke druge nesreće), dok se naknadni upisi i bilješke odnose na utvrđivanje identiteta nepoznate umrle osobe, ukidanje odluke o proglašenju osobe umrlom, ukidanje ili preinačenje sudskog rješenja o utvrđivanju smrti te na eventualne naknadne ispravke grešaka

⁸⁴ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 28.

⁸⁵ Naputak za vođenje registra životnog partnerstva, Narodne novine, br. 147/14, 98/19.

⁸⁶ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 29.

⁸⁷ Slučaj londonske matičarke Ladele u presudi Eweida i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 15. siječnja 2013. (<https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-115881>)

⁸⁸ Povelja temeljnih prava EU u čl. 10. st. 2. navodi: „Priznaje se pravo na prigovor savjesti, u skladu s nacionalnim zakonima koji određuju ostvarivanje tog prava.“

i dopune podataka. Prema tome može se zaključiti da se naknadni upisi i bilješke rjeđe upisuju jer se većina smrti događa na uobičajen način.⁸⁹

Temeljni upis se odnosi na nekoliko različitih skupina podataka - one o umrloj osobi, o njegovu bračnom drugu ili životnom partneru, roditelju, prijavitelju smrti odnosno nazivu ustanove ako je smrt prijavila ustanova te o podacima koji se razaznaju iz sudskog rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom ili sudskom utvrđivanju smrti. Podaci koji se upisuju o umrloj osobi su osobni identifikacijski broj, osobno ime i prezime prije sklapanja braka ili životnog partnerstva, spol, podaci o vremenu i mjestu smrti (dan, mjesec, godina, sat i mjesto smrti), podaci o rođenju (dan, mjesec, godina i mjesto rođenja), bračno stanje, nacionalnost, državljanstvo, zanimanje i prebivalište. Svi ti podaci osnovni su podaci koji omogućavaju povezivanje identiteta umrle osobe s podacima upisanim za nju u maticu rođenih. Zatim, podaci o bračnom drugu ili životnom partneru umrlog koji se upisuju se odnose na osobni identifikacijski broj i osobno ime bračnog druga ili životnog partnera i njegovo prezime prije sklapanja braka ili životnog partnerstva. ZDM nalaže i upis osobnog imena roditelja umrlog kako bi identitet umrlog bio što potpuniji.⁹⁰

Svaka osoba koja dozna za činjenicu smrti, obvezna ju je prijaviti. Činjenica smrti prijavljuje se matičaru matičnog područja kojem pripada mjesto gdje je smrt nastupila ili gdje je umrli nađen, na temelju usmene ili pisane prijave ili na temelju odluke nadležnog suda i to u roku od 3 dana od dana smrti. Ako je smrt nastupila u prometnom sredstvu u kretanju kao i smrt koja je nastupila na mjestu prometne ili druge nesreće za koje je matično područje neodredivo, činjenica smrti se prijavljuje matičaru matičnog područja kojem pripada mjesto gdje će se umrli sahraniti. Posebni propisi omogućuju sahranu osobe i prije navedenog roka⁹¹, pa se obvezuje osobe na prijavu činjenice smrti prije sahrane.⁹² Na prijavljivanje činjenice smrti obvezuje Zakon o državnim maticama i Zakon o zdravstvenoj zaštiti. Prema ZDM činjenicu smrti dužni su prijaviti članovi obitelji s kojima je umrli živio. Ako nema članova obitelji ili oni to ne mogu učiniti, činjenicu smrti dužne su prijaviti osobe s kojima je umrli živio ili drugi članovi obitelji koji su saznali za smrt, odnosno osobe u čijem je stanu osoba umrla. Ako nema ni tih osoba, činjenicu smrti dužna je prijaviti ona osoba koja je prva saznala za smrt. Smrt osobe umrle izvan privatnih prostorija prijavljuje

⁸⁹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 24-25.

⁹⁰ Čl. 18. ZDM.

⁹¹ Prema čl. 232. st. 2. Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Narodne novine, br. 100/18, 125/19, 147/20, 119/22, 156/22, 33/23 postoji iznimka kad se na temelju posebnog odobrenja sanitarnog inspektora pokop može obaviti i prije isteka roka od 24 sata odnosno nakon isteka roka od 48 sati od nastupa smrti.

⁹² Čl. 19. i 20. ZDM.

ustanova u kojoj je osoba umrla. ZDM navodi zdravstvenu ustanovu, oružane snage RH, kazneno-popravnu ustanovu, hotel, internat ili drugu ustanovu (npr. škola ili dom za starije osobe). Smrt nastala zbog nesretnog slučaja, kaznenog djela ili u prometu predmet su očevida koji obavljaju nadležna državna tijela koja su obvezna prijaviti činjenicu smrti nadležnom matičaru.⁹³ Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti dužnost prijavljivanja smrti se odnosi na osobe koje su živjele u zajednici s umrlom osobom, srodnike ili susjede, a ako takvih nema, na svaku osobu koja za smrt sazna.⁹⁴

Važno je istaknuti razliku u prijavljivanju činjenice smrti liječniku zbog ustanovljenja smrti i slijedom toga, izdavanja potrebne liječničke (mrtvozorničke) dokumentacije, od prijavljivanja činjenice smrti matičaru radi upisa činjenice smrti i relevantnih podataka u maticu umrlih, rođenih, a po potrebi i vjenčanih. Pri prijavljivanju činjenice smrti mora se podnijeti potvrda o smrti koju izdaje liječnik ili mrtvozornik, odnosno zdravstvena ustanova ako je osoba umrla u njoj.⁹⁵

Kao temeljni opis upisat će se i smrt koja je proglašena za određenu osobu, iako u trenutku navodne smrti njezin leš nije dostupan. Riječ je o pravnoj fikciji smrti osobe koja je nestala, a za koju se vodi posebni izvanparnični postupak o njezinu proglašenju umrlom. Zakon o izvanparničnom postupku⁹⁶ navodi situacije kad će se u izvanparničnom postupku umrlom proglasiti osoba koja je nestala, odnosno kad će se dokazati smrt neke osobe. Prvi slučaj povezan je sa situacijom nedvojbenog nestanka osobe ili nedvojbene tvrdnje da osoba više ne može biti živa (npr. zbog godine rođenja), ali nije pronađeno tijelo koje bi bilo dokaz njene smrti, pa je samim time i njezina smrt upitna. U drugom slučaju nije dvojbeno da je osoba umrla, no ne postoji pisani dokaz o njejoj smrti.⁹⁷ Oba slučaja se vode u postupku pred izvanparničnim sudom koji donosi rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom ili pak

⁹³ Čl. 21. ZDM.

⁹⁴ Čl. 231. st. 1. Zakona o zdravstvenoj zaštiti.

⁹⁵ Čl. 22. st. 1. ZDM.

⁹⁶ Čl. 55. Zakona o izvanparničnom postupku, Narodne novine, br. 59/23 navodi: „(1) Sud će proglasiti osobu umrlom: 1. ako o njezinu životu nije bilo nikakvih vijesti posljednjih 5 godina, a od njezina je rođenja proteklo 70 godina; 2. ako o njezinu životu nije bilo nikakvih vijesti posljednjih 5 godina, a okolnosti pod kojima je nestala čine vjerojatnim da više nije živa; 3. ako je nestala u brodolomu, padu zrakoplova, prometnoj nesreći, požaru, poplavi, potresu ili kakvoj drugoj neposrednoj smrtnoj opasnosti, a o njezinu životu nije bilo nikakvih vijesti 6 mjeseci od dana prestanka opasnosti; 4. ako je nestala tijekom rata ili u vezi s ratnim događanjima, a o njezinu životu nije bilo nikakvih vijesti tijekom godinu dana od dana prestanka neprijateljstva; 5. ako je nestala tijekom Domovinskog rata ili u vezi s ratnim događanjima, a o njezinu životu nije bilo nikakvih vijesti tijekom godinu dana od 30. lipnja 1996.

(2) Rokovi iz st. 1. toč. 1. i 2. računaju se od dana kad je prema posljednjim vijestima nestala osoba bila nesumnjivo živa, a ako se taj dan ne može točno utvrditi, ti rokovi počinju teći završetkom mjeseca odnosno godine za koju je utvrđeno da je osoba bila živa.“

⁹⁷ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 27.

rješenje o dokazivanju smrti uz obvezu da ga matičaru dostavi radi upisa u roku od 15 dana od dana pravomoćnosti.⁹⁸ U rješenju se navode različiti podaci od kojih je najvažniji dan koji je sud utvrdio kao dan smrti nestale osobe. Ako sud ukine rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom, upis se poništava te se o tome upisuje bilješka i zabranjuje izdavanje isprava.⁹⁹ Podaci iz pravomoćnog sudskog rješenja upisuju se kao temeljni upis u maticu umrlih. Činjenica smrti prijavljuje se matičaru matičnog područja gdje je nestala osoba imala posljednje prebivalište odnosno boravište. Ako prebivalište ili boravište nije poznato ili je bilo u inozemstvu, činjenica smrti prijavljuje se matičaru matičnog područja kojem pripada mjesto rođenja te osobe ili u slučaju da je mjesto rođenja bilo u inozemstvu, matičaru matičnog područja na kojem je sjedište suda koji je donio rješenje.¹⁰⁰

Kao naknadni upis se upisuje činjenica smrti osobe čiji je leš pronađen i to na temelju zapisnika o nalasku leša. U slučaju naknadnog ustanovljenja identiteta nepoznate osobe čije je tijelo nađeno, upis osobnih podataka obaviti će se na temelju rješenja nadležnog upravnog tijela te se o tome upisuje bilješka.¹⁰¹

Matičar kojem je prijavljena činjenica smrti dužan je sastaviti i nadležnom sudu dostaviti smrtovnicu s potrebnim podacima o umrlom, njegovoj imovini i nasljednicima kako bi ostavinski sud mogao pokrenuti ostavinski postupak.¹⁰² Ako matičar kojem je prijavljena činjenica smrti nije mogao pribaviti potrebne podatke za popunjavanje smrtovnice, dostaviti će sudu samo izvadak iz matice umrlih.¹⁰³

⁹⁸ Čl. 24. st. 3. ZDM.

⁹⁹ Čl. 40. Naputka.

¹⁰⁰ Čl. 24. st. 1. i 2. ZDM.

¹⁰¹ Čl. 38. st. 4. Naputka.

¹⁰² Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19 propisuje pojedinosti u smislu prethodnih radnji, koje se odnose na sastavljanje smrtovnice i njezin sadržaj.

¹⁰³ Čl. 41. st. 2. Naputka.

5. IZVACI IZ DRŽAVNIH MATICA I POTVRDE

Podaci koji se upisuju u državne matice služe za potrebe evidencije osobnih stanja građana zbog javnog interesa, ali i zbog osobnog interesa pojedinca na kojeg se ti podaci odnose. Upravo zato se ovlaštenim osobama izdaju isprave koje sadrže različite podatke o činjenicama koje se upisuju u državne matice kao isprave trajne vrijednosti. Ovisno o sadržaju isprava one mogu biti izvaci i potvrde te se izdaju na propisanim obrascima (jednako za cijelu državu)¹⁰⁴.

Izvadak iz državne matice (izvadak iz matice rođenih, izvadak iz matice vjenčanih, izvadak iz matice umrlih) i izvadak iz registra životnog partnerstva obuhvaća sve bitne podatke koji su upisani u svaku od državnih matrica, odnosno registar životnog partnerstva, do vremena izdavanja izvataka. To znači da se podaci na izvratku iz državne matice ili registra životnog partnerstva iskazuju u skladu sa upisanim podacima u odgovarajućim rubrikama matrica i prema izvršenim naknadnim upisima i bilješkama. U slučaju kada su se podaci u državnim maticama mijenjali uz primjedbu da se radi o ispravci pogreške (do zaključenja temeljnog upisa) ili kao naknadni upis u svrhu ispravke pogreške nakon temeljnog upisa, u odgovarajućim rubrikama izvataka i potvrda uvijek se iskazuju ispravljani podaci. Treće osobe ne trebaju biti upoznate s okolnostima kada su, i na temelju koje pravne osnove, mijenjani podaci iz temeljnog upisa, a na taj način se štiti i pravo na poštovanje privatnosti osobe na koju se odnosi upis.¹⁰⁵ ZDM propisuje kako u pravnom prometu nije dopušteno koristiti se ispravom koja ne sadrži posljednje važeće podatke upisane u državnim maticama.¹⁰⁶ Međutim, postoje i iznimke od tog pravila; u slučaju kada se (novi) upis odnosi na osobu koja je posvojena, stari upis se više ne iskazuje. Također, za osobe za koje je u državnim maticama upisana promjena spola, na izvratku se ne iskazuju podaci o promijeni spola i promijeni osobnog imena, odnosno za osobe koje su promijenile osobno ime prije promijene posla ne iskazuje se podatak o promijeni osobnog imena.¹⁰⁷ Novijom odlukom Hrvatskog sabora prestao je početkom 2023. godine važiti Zakon o matičnom broju¹⁰⁸, prema kojem je tzv. jedinstveni matični broj građana (JMBG; kasnijom promjenom Zakona MBG) u potpunosti zamijenjen sa osobnim identifikacijskim brojem (OIB-om). To znači da se u državne matice kao osobni podatak upisuje samo OIB, odnosno u ispravama državnih matrica

¹⁰⁴ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 170.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Čl. 42. st. 1. ZDM.

¹⁰⁷ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 170.

¹⁰⁸ Zakon o matičnom broju, Narodne novine, br. 09/92, 66/02, 10/23.

iskazuje se samo podatak o OIB-u. I Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola propisuje da se o činjenicama upisanim u registar izdaju izvadak i potvrda iz registra životnog partnerstva, kao javne isprave trajne vrijednosti, a izvadak iz registra sadrži podatke koji su upisani u registar do vremena izdavanja izvotka.¹⁰⁹

Potvrde koje se izdaju na temelju državnih matica sadrže posljednje važeće podatke upisane u maticama do dana izdavanja potvrda, koji se iskazuju u pripadajućim rubrikama potvrde, a mogu sadržavati i pojedine podatke upisane u državne matice ili pojedine činjenice o osobnom stanju građana koje proizlaze iz tih podataka. Potvrdu će zatražiti ona osoba koja želi dokazati samo jedan dio svog osobnog statusa, te mu ostali podaci nisu bitni, odnosno nema potrebe da se iskazuju.¹¹⁰ I Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola propisuje da potvrda koja se izdaje na temelju registra životnog partnerstva sadrži posljednje važeće podatke upisane u registar do izdavanja potvrde, koje se iskazuju u pripadajućim rubrikama.¹¹¹ Razlikujemo rodni list kao potvrdu o upisu činjenice rođenja, vjenčani list kao potvrdu o upisu činjenice sklapanja braka, a smrtni list je potvrda o upisu činjenice smrti. Osim navedenih, na zahtjev stranaka može se izdavati i potvrda o ispunjenju pretpostavki za sklapanje braka u vjerskom obliku, potvrda o slobodnom bračnom stanju, kao i druge isprave iz matice rođenih, vjenčanih i umrlih za uporabu u inozemstvu u zemljama potpisnicama Bečke konvencije. Sve ove potvrde sadrže podatke o tim činjenicama upisanim u rubrike temeljnog upisa državne matice s iskazanim posljednjim važećim promjenama tih podataka do vremena izdavanja potvrde. Promijenjeni podaci temeljnog upisa iskazuju se na potvrdi u rubrici „Primjedbe i naknadni upisi“, osim ako propisom nije predviđeno da se ti podaci ne iskazuju.¹¹² Na potvrdama se ne ispisuju bilješke matičara iz rubrike „Primjedbe“ o radnjama tijekom upisa koje je matičar dužan ubilježiti u državnoj matici, kao što su: podaci o prijavitelju, osnova za unos upisa ako nije izvršen po prijavi, podaci o tumaču, odobrenje sklapanja braka odlukom suda, bilješka o nađenom djetetu, bilješka o priznanju očinstva dana do zaključenja upisa, bilješka o načinu određivanja osobnog imena, bilješka o drugim nepoznatim podacima za temeljni upis do zaključenja upisa i dr. Prilikom izdavanja izvataka i potvrda iz državnih matica, matičar će nepopunjene rubrike u njima precrtati. U rubrikama predviđenim za upisivanje primjedbi, naknadnih upisa i bilješki, koje nisu do kraja popunjene, matičar će ispod zadnjeg popunjenog retka povući vodoravnu crtu, a nepopunjene

¹⁰⁹ Čl. 35. st. 1. i 3. Zakona o životnom partnerstvu istog spola.

¹¹⁰ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 171.

¹¹¹ Čl. 35. st. 4. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.

¹¹² Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 171.

dio dijagonalno precrtati, kako bi se spriječila mogućnost zlouporabe i naknadnog lažnog ispunjavanja rubrika.¹¹³

S obzirom na sve veće zahtjeve u pogledu transparentnosti i pojednostavljivanja u obavljanju i pružanju javnih usluga, građanima je omogućeno da putem sustava e-Građani mogu zatražiti i dobiti elektronički zapis o svojim podacima pohranjenima u bazi podataka Državnih matica. Pomoću ove usluge svaki građanin može preuzeti elektronički zapis domovnice, rodnog lista, vjenčanog lista, potvrde o životnom partnerstvu ili izvotka iz matice rođenih. Stranka, nakon što odabere dokument za kojeg želi podnijeti zahtjev, može zatražiti izdavanje elektroničkog zapisa o vlastitim podacima, ali i pregledati ranije podnesene zahtjeve, nakon čega se elektronički zapis dostavlja na upisanu adresu elektroničke pošte i/ili u korisnički pretinac sustava e-Građani. Stranka ima i mogućnost provjere vjerodostojnosti elektroničkog zapisa.

5.1. Tko ima pravo tražiti izvotke i potvrde iz državnih matica?

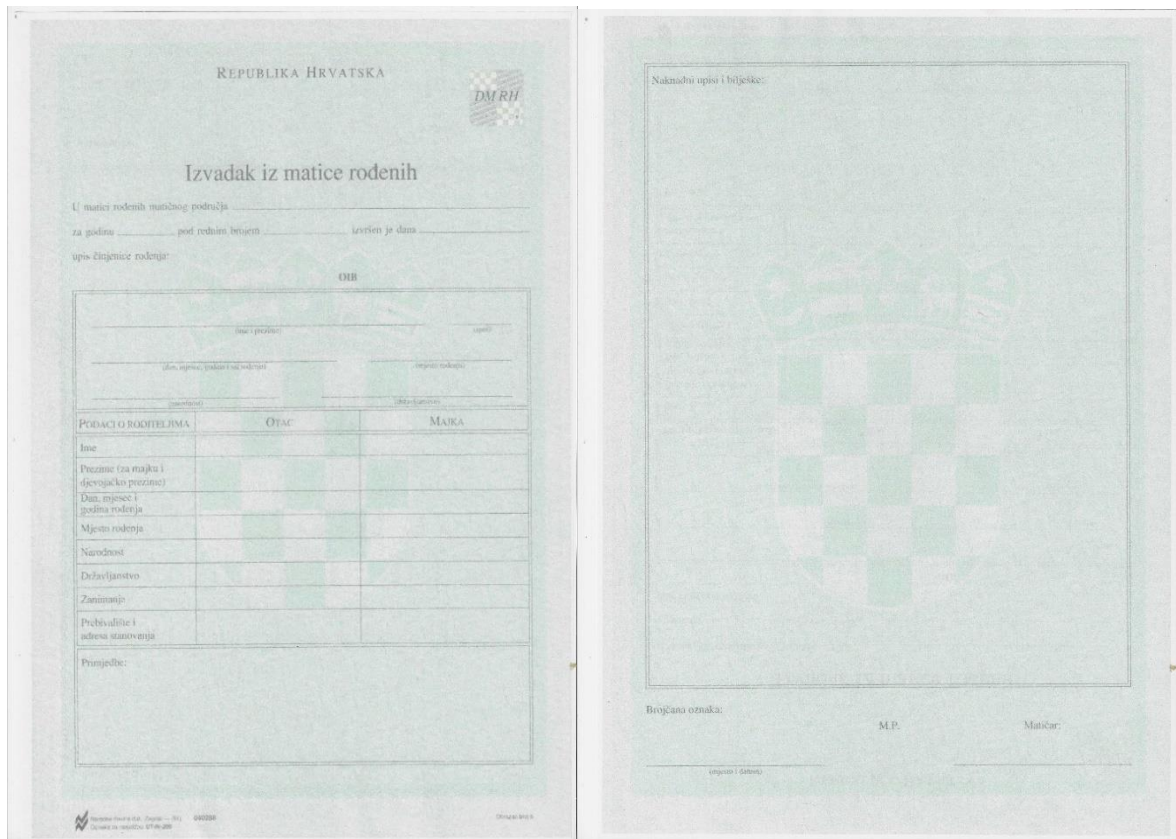
ZDM propisuje da se sve isprave iz državnih matica izdaju se samo osobama, i samo na njihov zahtjev ako za to imaju pravni interes.¹¹⁴ Odredba ne određuje tko se ubraja u krug osoba koje za to imaju pravni interes, pa je potrebno podvrgnuti se tumačenju. Prvenstveno, to su osobe na koje se odnosi sam temeljni upis, a potom i osobe koje imaju interes od saznanja za postojanje činjenica koje su upisane u državnu maticu (to znači da o upisanoj činjenici ovisi neko njihovo pravo ili obveza, kao npr. da dokažu podrijetlo od djeda ili bake putem izvotka iz matice rođenih njihovih roditelja ili osoba koja želi dokazati predmnijevano očinstvo vjenčanim listom iz kojeg se vidi da je njezina majka u trenutku poroda bila u braku s osobom koja iz neobrazloženog razloga nije upisana kao otac djeteta i sl.). Dakle, osoba koja ima pravni interes je osoba koja bi od činjenica koje se upisuju u državne matice i podataka vezanih uz te činjenice mogla imati određenu korist. To ne mora isključivo biti fizička osoba, već i nadležno državno tijelo, kao npr. sud. U slučaju da matičar procijeni da osoba koja je zatražila izvadak ili potvrdu o pojedinim činjenicama ili podacima nema za to pravni interes, odbit će izdati traženu ispravu i uputiti stranku da zatraži punomoć za pribavljanje isprave od osobe na koju se podatak odnosi (primjerice, kad bi izvadak iz matice

¹¹³ Čl. 47. i 48. Naputka.

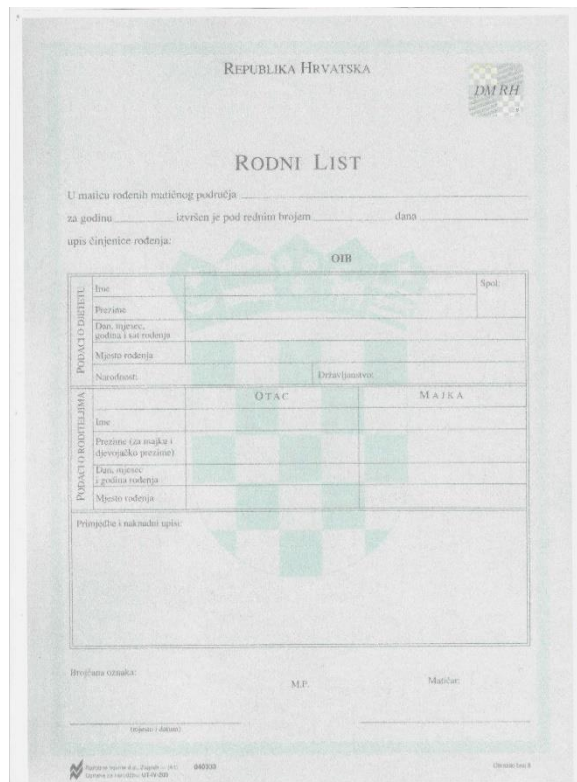
¹¹⁴ Čl. 43. ZDM.

rođenih zatražio srodnik za svog srodnika zato što osoba na koju se upis odnosi živi u inozemstvu i postoji zapreka doći do konzularnog predstavništva RH).¹¹⁵

¹¹⁵ Hrabar, D., Korac Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 172.

Slika 1. i 2. Izvadak iz matice rođenih

Slika 3. Rodni list

6. PRAVO UVIDA I POSTUPANJE S DRŽAVNIM MATICAMA I SPISIMA

Uvid u državne matice znači da osoba ima pravo vidjeti samu maticu, odnosno knjigu koja sadrži podatke za koje se zanima, a nakon uvođenja državnih matice u elektroničkom obliku, odnosi se na pravo pristupa u podatke pohranjene u bazi podataka koji je omogućen putem računala.¹¹⁶ ZDM razlikuje pravo uvida u državne matice i uvid u spise i rješenja na temelju kojih je izvršen upis u državne matice. Pravo uvida u državne matice, uz pretpostavku da je i sam matičar nazočan uvidu, dopustit će se osobi na koju se ti podaci odnose, članovima uže obitelji, posvojitelju, skrbniku, a drugim osobama samo kad se utvrdi da imaju za to na zakonu zasnovan pravni interes¹¹⁷. ZDM posebno ističe slučaj kad je riječ o uvidu u maticu rođenih osobe koja je posvojena, s obzirom da činjenica biološkog srodstva neće upućivati na člana uže obitelji, jer su članovi uže obitelji osobe koja je posvojena članovi njegove nove, posvojiteljske obitelji. Zato pravo uvida u maticu rođenih posvojenog djeteta ima punoljetni posvojenik, posvojitelj i roditelj koji je dao pristanak da dijete posvoji njegov bračni drug. Ako je posvojenik još maloljetan, dopustit će mu se uvid u maticu rođenih, ali tek nakon što matičar pribavi suglasnost centra za socijalnu skrb koji treba utvrditi da je uvid u maticu rođenih u njegovu interesu.¹¹⁸ Obavijesti o činjenicama koje se u državne matice upisuju kao temeljni odnosno naknadni upisi, primjedbe i bilješke dostavljene u elektroničkom obliku čuvaju se trajno u navedenom obliku.¹¹⁹

Uvid u spise i rješenja na temelju kojih je izvršen upis u državne matice dopustit će se samo onim osobama koje imaju za to neposredan i na zakonu zasnovan pravni interes.¹²⁰ Pri odlučivanju hoće li se ili ne neki podatak unijeti u državne matice upotrebljavaju se ponekad razni dokumenti koji ulaze u spis. To mogu biti prijave upisa, zapisnici, odluke (npr. presuda o utvrđivanju ili osporavanju očinstva), rješenja nadležnih tijela (npr. rješenje suda o proglašenju nestale osobe umrlom) i druga pismena. Ti spisi koji se odnose na upis u državne matice su prema odredbama Naputka spisi trajne vrijednosti sukladno propisima kojima se uređuje upravljanje dokumentarnim i arhivskim gradivom. Za spise državnih matice vodi se posebna evidencija u informacijskom sustavu elektroničkog uredskog poslovanja. Pismena se, prema vrsti državnih matice i godini u kojoj su upisi izvršeni, stavljaju u posebne omote i slažu kronološkim redom prema rednim brojevima upisa. Spisi

¹¹⁶ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 173.

¹¹⁷ Na zakonu zasnovan pravni interes znači da pojedini zakon ovlašćuje pojedinu osobu, obično s obzirom s obzirom na njen status, da učini uvid u konkretni spis.

¹¹⁸ Čl. 44. st. 1., 3. i 4. ZDM.

¹¹⁹ Čl. 42. Naputka.

¹²⁰ Čl. 44. st. 2. ZDM.

koji se odnose na ranije temeljne upise ulažu se u spise temeljnog upisa, a ako ne postoji arhiva spisa temeljnog upisa iz ranijih godina, ti spisi se odlažu u poseban omot prema godini upisa u državnu maticu. Osim važnosti ispravnog označavanja spisa kako bi se kasnije mogli pronaći, posebnu pažnju treba posvetiti i načinu čuvanja tih spisa. Oni se moraju čuvati u posebnim ormarima kako bi se sačuvali od zlouporabe, uništenja ili oštećenja.¹²¹ Sačuvati spis od zlouporabe znači ne dopustiti pristup spisu neovlaštenim osobama koje bi mogle promijeniti sadržaj omota otudivši ili preinačivši dio spisa ili cijeli spis. Do uništenja odnosno oštećenja može doći namjerno, djelovanjem čovjeka ili pod djelovanjem prirodnih sila ili kakve nesreće (npr. požara, poplave, potresa i sl.).

Način ostvarivanja prava na uvid u državnu maticu ili u spise ili rješenja na temelju kojih je dopušten upis u državnu maticu mora biti takav da osigura privatnost i dostojanstvo osobe koja ostvaruje to pravo. Matičar bi trebao osigurati odvojenu prostoriju barem od javnog dijela matičnog ureda, ako nema uvjeta da stranka sama uz nazočnost matičara ostvari uvid u spis. Također, matičar mora onemogućiti ometanje od strane trećih osoba. Ako postoji više podataka u državnoj matici, matičar će osigurati uvid samo za određenu činjenicu odnosno određeni podatak, za koju je dopušten uvid.¹²² Prema Naputku, o svakom izvršenom uvidu matičar sastavlja službenu bilješku koju zajedno sa dokazom pravnog interesa za uvid ulaže u temeljni spis, kako bi postojala evidencija koje su osobe i kada koristile pravo uvida. Također, o svakoj dozvoli uvida u državnu maticu i temeljne spise vodi se posebna evidencija o osobnim podacima danim na uvid ili obradu s naznakom datuma uvida. Navedena evidencija može se voditi u informacijskom sustavu elektroničkog uredskog poslovanja.¹²³

¹²¹ Čl. 42-44. Naputka.

¹²² Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 174.

¹²³ Čl. 45. st. 2. i 3. Naputka.

7. OVLASTI I DUŽNOSTI MATIČARA

Ovlasti i dužnosti matičara su mnogobrojne. Matičari neposredno vode državne matice i knjigu državljana, što znači da unose podatke u jedinstveni informacijski sustav državnih matice, evidenciju o državljanstvu i registar životnog partnerstva te izdaju dokumente iz istih. Dostavljaju obavijesti o promjenama nadležnim tijelima koje vode službene evidencije o građanima, verificiraju upise u državnim maticama, registru životnog partnerstva i evidenciji o državljanstvu. Obavljaju pripreme poslova sklapanja braka u vjerskom obliku, sklapanja braka u građanskom obliku i životnog partnerstva. Prosljeđuju zahtjev za zdravstveno osiguranje i zahtjev za isplatu jednokratne novčane pomoći prema HZZO-u za nove upise činjenice rođenja u matici rođenih. Vršer upis naknadnih upisa i bilješki u državne matice i registar životnog partnerstva, sastavljaju zapisnik o određivanju osobnog imena djetetu, priznanju očinstva, raskidu životnog partnerstva ako je sporazumno te o vraćanju supružnika ili životnog partnerstva na prezime prije sklapanja braka ili životnog partnerstva. Također, prilikom upisa prijave smrti u maticu umrlih matičar elektronskim putem obavještava ostale državne matice, knjigu državljana, HZMO, MUP, Poreznu upravu i evidenciju popisa birača o nastaloj smrti. Ujedno, izjavom prijavitelja sastavlja smrtovnicu za pokretanje ostavinskog postupka te dostavlja nadležnom upravnom sudu. Matičar za sve upise u državne matice elektronskim putem dostavlja propisani statistički obrazac Zavodu za statistiku.¹²⁴

7.1. Ovlaсти i dužnosti matičara prema Zakonu o državnim maticama

Matičar je državni službenik i kao takav podliježe svim propisima koji se odnose na državne službenike. Matičar ima zamjenika kako bi se osiguralo obavljanje poslova matičarstva i onda kada je matičar, kao ovlaštena i službena osoba, spriječen. Zamjenik u slučaju njegove spriječenosti ima sve ovlasti i obveze kao i sam matičar. Ovlaсти matičara su mnogobrojne, a dužnosti odgovorne, stoga pravni sustav mora osigurati njihovo zakonito i ispravno obavljanje. To čini propisivanjem strogih odredaba o pretpostavkama i postupku upisa u državne matice, načinu čuvanja državnih matice i spisa te propisivanjem odgovornosti matičara.¹²⁵ Dugo vremena je bila na snazi odredba da je matičar dužan položiti propisan državni stručni ispit za obavljanje poslova matičarstva. Najnovijom

¹²⁴ Hrvatski kvalifikacijski okvir, <https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/244>, 27. srpnja 2023.

¹²⁵ Hrabar, D., Korac Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 175.

izmjenom ZDM¹²⁶ uvedeno je da poslove matičara može obavljati službenik koji je, osim ispunjavanja uvjeta propisanih zakonom i drugim propisima kojima se uređuju službenički odnosi, završio program osposobljavanja, odnosno usavršavanja za obavljanje poslova matičara u Državnoj školi za javnu upravu. Matičar je dužan program osposobljavanja završiti u roku od godine dana od početka rada na radnom mjestu matičara, a program usavršavanja najmanje jednom u svakih pet godina. U slučaju da matičar ne završi program osposobljavanja, odnosno usavršavanja u navedenim rokovima, rasporedit će se na radno mjesto za koje ispunjava uvjete, a ako nema takvog radnog mjesta, stavit će se na raspolaganje¹²⁷.

Najbitnije ovlasti matičara su neposredno voditi državne matice; u njih upisivati podatke u skladu sa zakonskim propisima; primjenjivati propise o matičarstvu i druge odgovarajuće posebne propise. Voditi državne matice vrlo je odgovorna dužnost i ovlast jer one imaju značenje javnih isprava na temelju kojih građani dokazuju svoj osobni status i prema tome ostvaruju mnogobrojna prava. Matičar je ovlašten upisati samo one činjenice i podatke koji su mu prijavljeni ili koje sadrži akt nadležnog tijela, i to bez odgode.¹²⁸ Na primjenu propisa o matičarstvu, matičar je obvezan općim načelom zakonitosti, ali ti propisi mu daju nadležnost za mnogobrojne ovlasti. Ponekad su dužnosti matičara i kompleksnije, posebice kada mora tumačiti propise. Radi se o okolnostima kada mora procijeniti neku situaciju (npr. je li osoba koja prijavljuje namjeru sklapanja braka sposobna za rasuđivanje ili je li maloljetnik stariji od 16 godina i želi priznati očinstvo, sposoban shvatiti značenje i pravne posljedice svoje izjave o priznanju očinstva). Matičar ima također ovlast procijeniti ima li osoba koja traži izdavanje izvotka ili potvrde iz državnih matica pravni interes.¹²⁹

Opće obveze matičara su točno i pravilno vođenje državnih matica te poduzimanje radnji u zakonom propisanim rokovima.¹³⁰ Obveza točnog i pravilnog vođenja državnih matica razumljiva je sama po sebi, jer se na osnovi unesenih činjenica i podataka utvrđuje osobni status građana. Točno vođenje državnih matica podrazumijeva obavljanje svih radnji koji prethode upisu u državnu maticu, kao i radnji koje im slijede. Pri unosu upisa treba voditi računa o svim zakonskim i podzakonskim propisima koji uređuju kako se koja

¹²⁶ Čl. 32. ZDM.

¹²⁷ Odredbe o stavljanju državnih službenika na raspolaganje propisuje Zakon o državnim službenicima, Narodne Novine, br. 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22.

¹²⁸ Vidi *supra* str. 9.

¹²⁹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., str. 175-176.

¹³⁰ Čl. 33. st. 1. ZDM.

činjenica unosi u državnu maticu, koje je bilješke trebaju pratiti i kako one moraju biti unesene. Pravilno poduzimanje svih radnji u zakonom propisanim rokovima također je bitna obveza i dužnost svakog matičara. Održavanje rokova koji su propisani za pojedine radnje pri vođenju državnih matrica (za upis podataka, dostavu izvadaka radi naknadnog upisa i sl.) važno je zbog točnosti trenutnog stanja, ali i zbog mogućnosti ostvarivanja prava iz upisanog statusa. Stoga je većina rokova kratka, a računa se u danima. Matičar ima i određene, posebne obveze vezane uz obavljanje svog posla. Naputak propisuje konkretne radnje koje je matičar ovlašten poduzeti u obavljanju poslova matičarstva. On je ovlašten sam ispraviti pogreške koje je uočio prije zaključenja temeljnog upisa u državnu maticu ili u drugim službenim evidencijama koje se vode o građanima, a nakon zaključenja temeljnog upisa, ispravke u državnu maticu smije izvršiti samo na temelju rješenja nadležnog upravnog tijela na čijem se području vodi državna matica. Ako se po posebnim propisima vodi službena evidencija o podacima koji su ispravljeni, matičar je dužan izvijestiti o izvršenoj ispravci druga nadležna tijela koja vode te službene evidencije. Stranka nezadovoljna načinom rada matičara ima pravo izjaviti prigovor tijelu koje vodi neposredan nadzor nad radom matičara, a to je upravno tijelo županije, odnosno Grada Zagreba, a potom ima pravnu zaštitu u odgovarajućem upravnom postupku.¹³¹

7.1. Ovlasti i dužnosti matičara pri činu sklapanja braka u građanskom obliku

Nevjesta i ženik svoju namjeru sklapanja braka u građanskom obliku moraju osobno prijaviti matičaru nadležnom za mjesto u kojem žele sklopiti brak ili putem usluge e-Prijava vjenčanja na portalu e-Građani, nakon čega matičar sastavlja zapisnik o prijavi namjere sklapanja braka. Tijelo nadležno za sklapanje građanskog braka je matičar i samo ako brak bude sklopljen pred njim, može se govoriti o tome da je ispunjena jedna od pretpostavaka za postojanje braka. S obzirom da se državne matice vode elektroničkim putem, matičar je pri prijavi namjere sklapanja braka dužan provjeriti pretpostavke za sklapanje braka, a u slučaju potrebe može zahtijevati od nevjeste i ženika da dostave druge odgovarajuće isprave, kao npr. pravomoćno sudsko rješenje o dopuštenju sklapanja braka (primjerice, zbog maloljetnosti), pravomoćna sudska presuda o razvodu braka, poništaju braka ili proglašenju braka nepostojećim, izvadak iz matice umrlih (za bivšeg, tj. umrlog bračnog druga nevjeste i/ili ženika). Ako matičar ustanovi da neka od pretpostavaka za sklapanje braka nije

¹³¹ Hrabar, D., Korac Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., 176.-177.

ispunjena, njegova je obveza da nevjesti i ženiku priopći da nije moguće da sklope brak (jer nema pretpostavke za postojanje ili valjanost braka), te o tome sastavlja bilješku koju unosi u prijavu namjere sklapanja braka i potom im je uručuje. Ako su pretpostavke za sklapanje braka ispunjene, dužnosti matičara su raznolike. Ponajprije, on mora uzeti i na obrascu prijave namjere sklapanja braka evidentirati odluku nevjeste i ženika o izboru prezimena, a potom ih upoznati sa osobnim pravima i dužnostima u braku¹³² te s mogućnošću uređenja imovinskih odnosa u braku. Nakon toga, dužnost je matičara da zajedno sa nevjestom i ženikom odaberu dan za sklapanje braka (u pravilu je to 30 do 45 dana od prijave namjere sklapanja braka).¹³³

Postupak sklapanja braka otvara matičar provjerom osobne nazočnosti nevjeste i ženika te svjedoka. Nakon toga, objavljuje da nema zapreka za sklapanje braka. Dužnost mu je i održati prigodan govor čiji smisao mora biti obavještanje nevjeste i ženika o njihovim pravima i dužnostima u braku, kako ih navodi Obiteljski zakon. Nakon toga, kao središnji trenutak sklapanja braka jest onaj kada matičar poimence pita nevjestu i ženika žele li međusobno sklopiti brak i kad primi suglasnu, afirmativnu izjavu¹³⁴, dužnost matičara je da objavi da je, navodeći njihova osobna imena, između njih sklopljen brak. U konačnici, matičar je dužan činjenicu sklopljenog braka upisati u maticu vjenčanih, a ženi, mužu i svjedocima omogućiti potpis u matici vjenčanih. Nakon što se i sam potpiše u maticu vjenčanih, matičar uručuje izvadak iz matice vjenčanih kao dokaz o sklopljenom braku.¹³⁵

Ako matičar propusti za vrijeme čina sklapanja braka neku od zakonom mu propisanih dužnosti, za nastanak braka nema negativnih posljedica (osim ako ih nije upitao o pristanku na brak). Međutim, matičar je podložan stegovnoj i kaznenoj odgovornosti za svoje propuste¹³⁶ jer je on državni službenik koji je dužan osigurati da se brak sklopi na zakonit način. ZDM ne navodi nikakve posebne odredbe vezane uz povredu dužnosti matičara u vođenju postupka sklapanja braka, no smatra se kako bi taj slučaj trebao predstavljati tešku povredu službene dužnosti. Kazneni zakon¹³⁷ propisuje kao kazneno djelo kad ovlaštena osoba omogući sklapanje braka iako nisu ispunjene sve zakonske pretpostavke

¹³² Prema Obiteljskom zakonu, riječ je o ravnopravnosti, dužnosti vjernosti, uzajamnom pomaganju i uzdržavanju, poštovanju, održavanju skladnih bračnih i obiteljskih odnosa, sporazumijevanju odnosno samostalnosti glede pojedinih odluka.

¹³³ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 32-35.

¹³⁴ U slučaju da postoji nesklad izjavljene volje ili jedan od bračnih drugova nije slobodne volje za stupanje u brak, matičareva dužnost je da postupak prekine i o tome sastavi bilješku.

¹³⁵ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 36-37.

¹³⁶ Vidi *infra* 8.1. i 8.3.

¹³⁷ Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22

za postojanje i valjanost braka te propisuje kaznu zatvora od 3 godine.¹³⁸ Ako zbog propusta ili nemara matičara dođe do sklapanja braka koji ima neku zapreku, za bračne drugove preostaje jedino mogućnost vođenja sudskog spora o nepostojanju ili postojanju braka ili poništaju braka, a ako su bračni drugovi pretrpjeli neku štetu, mogli bi u posebnom sudskom postupku tražiti naknadu štete protiv Republike Hrvatske.¹³⁹

¹³⁸ Čl. 168. Kaznenog zakona.

¹³⁹ Hrabar, D., Korac Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 37.

8. ODGOVORNOSTI MATIČARA

Za svoj rad matičari mogu odgovarati stegovno, materijalno i kazнено.

8.1. Stegovna odgovornost (odgovornost za povredu službene dužnosti)

Stegovna odgovornost odnosi se na sve državne službenike, pa tako i matičare. Svaki matičar, ukoliko u svome radu poslove ne obavlja savjesno, stručno i u predviđenim rokovima, ako se ne pridržava Ustava, zakona i drugih propisa ili pravila o ponašanju za vrijeme službe ili u vezi sa službom može odgovarati za povredu službene dužnosti.¹⁴⁰ Zakon o državnim službenicima razlikuje lake i teške povrede službene dužnosti. Lake povrede se propisuju zakonom, uredbom Vlade i pravilnikom o unutarnjem redu, a teške se povrede propisuju zakonom¹⁴¹

Neke od lakih povreda službene dužnosti koje propisuje Zakon o državnim službenicima su učestalo zakašnjanje na posao ili raniji odlazak s posla; napuštanje radnih prostorija tijekom radnog vremena bez odobrenja nadređenog službenika; neuredno čuvanje spisa, podataka ili druge povjerene dokumentacije; neopravdan izostanak s posla jedan dan; neobavješćivanje nadređenog službenika o spriječenosti dolaska na posao u roku od 24 sata bez opravdanog razloga; neizvršenje, nesavjesno ili nemarno izvršenje službene zadaće ili izvršenje službene zadaće protivno pravilima struke i druge lake povrede službene dužnosti koje su propisane zakonom, uredbom Vlade ili pravilnikom čelnika tijela. O lakim povredama službene dužnosti odlučuje čelnik upravnog tijela. Kazne koje su predviđene za lake povrede službene dužnosti su usmena opomena, pisana opomena, pisana opomena s upisom u osobni očevidnik državnog službenika te novčana kazna u visini do 10% plaće službenika isplaćene u mjesecu kad je kazna izrečena.¹⁴²

Neke od teških povreda službene dužnosti su nezakoniti rad ili propuštanje poduzimanja mjera ili radnji na koje je službenik ovlašten radi sprečavanja nezakonitosti; davanje netočnih podataka kojima se utječe na donošenje odluka nadležnih tijela ili time nastaju druge štetne posljedice; zlouporaba položaja ili prekoračenje ovlasti u službi; odavanje službene ili druge tajne u vezi s obavljanjem državne službe; neopravdan izostanak s posla od dva do četiri dana uzastopno; tri puta izrečena kazna za lake povrede službene dužnosti u razdoblju od dvije godine; dolazak na posao pod utjecajem alkohola, droga ili

¹⁴⁰ Čl. 96. Zakona o državnim službenicima.

¹⁴¹ Čl. 97. Zakona o državnim službenicima.

¹⁴² Čl. 98., 100. 110. Zakona o državnim službenicima.

drugih sredstava ovisnosti ili dovođenje pod navedeni utjecaj za vrijeme radnog vremena ili odbijanje testiranja na alkohol ili druge i ostale teške povrede službene dužnosti koje su propisane zakonom.¹⁴³ Među nabrojenim povredama posebno se ističe dužnost čuvanja službene tajne. Zakon o državnim službenicima propisuje obvezu čuvanja službene tajne traje i nakon prestanka službe, a najduže pet godina od prestanka službe, ako posebnim zakonom nije drugačije određeno.¹⁴⁴ U poslovima matičarstva dužnost čuvanja službene tajne osobito se smatra važnom jer je riječ o podacima građana koji su u pravilu obuhvaćeni pravom na privatnost.¹⁴⁵ ZDM posebno tretira neizvršavanje obveza koje se odnosi na točno i pravilno vođenje državnih matica te neizvršavanje poduzetih radnji u zakonom propisanim rokovima kao tešku povredu službene dužnosti. O pokretanju postupka zbog teške povrede službene dužnosti protiv matičara nadležno upravno tijelo bez odgode je dužno elektroničkim putem obavijestiti Ministarstvo pravosuđa i uprave.¹⁴⁶ Kazne za teške povrede službene dužnosti su novčana kazna na vrijeme od jednog do šest mjeseci, u mjesečnom iznosu od 10 do 20% ukupne plaće isplaćene službeniku u mjesecu u kojem je kazna izrečena, premještaj na drugo radno mjesto niže složenosti poslova istog stupnja obrazovanja ili prestanak državne službe. Dok ne završi kazneni, odnosno istražni postupak ili postupak zbog teške povrede službene dužnosti matičar može biti udaljen iz službe rješenjem čelnika tijela, iz razloga jer bi ostanak u službi za vrijeme trajanja postupka mogao štetiti interesima službe.¹⁴⁷

8.2. Materijalna odgovornost (odgovornost za štetu)

Jedna od vrsta odgovornosti matičara je i odgovornost za štetu koju nanese u službi ili u vezi sa službom. Zakon o obveznim odnosima¹⁴⁸ propisuje da pravna osoba odgovara za štetu koju njezino tijelo prouzroči trećoj osobi u obavljanju ili u vezi s obavljanjem svojih funkcija. Osoba kojoj je šteta nanescena ima pravo na naknadu štete, a osoba koja je štetu skrivila namjerno ili krajnjom nepažnjom dužna je nadoknaditi štetu. Ako se radi o svjesnoj namjeri, znači da je štetnik (osoba koja je nanijela štetu) postupao znajući i hotimično (dakle,

¹⁴³ Čl. 99. Zakona o državnim službenicima.

¹⁴⁴ Čl. 21. st. 2. Zakona o državnim službenicima.

¹⁴⁵ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019., str. 178.

¹⁴⁶ Čl. 33. Zakona o državnim službenicima.

¹⁴⁷ Čl. 110. i 112. st. 1. Zakona o državnim službenicima.

¹⁴⁸ Čl. 1062. Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22.

potrebni su znanje i volja štetnika). Krajnja nepažnja nastaje kad štetnik ne upotrijebi onu pažnju koju bi upotrijebio svaki prosječan čovjek (npr. izgubi spise).¹⁴⁹

S obzirom da nije moguće znati niti predvidjeti kakve bi sve štete mogle nastati, niti jedan ih propis ne nabraja. Šteta nanosena trećima može biti materijalna ili nematerijalna. Materijalna šteta u pravilu nastaje na imovini, a može se biti obična šteta (mogla bi nastati zbog troškova koje bi moglo izazvati vođenje raznih postupaka da bi se osporilo ili dokazalo neko pravo koje proistječe iz statusa unesenog ili ne unesenog u državne matice) ili izmakla korist (dobitak kojem se netko nada po redovnom toku stvari ili prema posebnim okolnostima i bio bi ga ostvario da nije bilo štetne radnje). Kao primjeri nameću se neunošenje naknadnog upisa o utvrđenom očinstvu; neunošenje naknadnog upisa o sklapanju braka u maticu rođenih ili pak propust matičara koji je sklopio brak da dostavi izvadak iz matice vjenčanih matičarima koji vode maticu rođenih bračnih drugova (u ovom slučaju propust matičara bi omogućio tom bračnom drugu da sklopi novi brak iako sadašnji nije prestao, što znači da bi takvo stanje potencijalno moglo umanjiti prava bračnih drugova bigamista - pravo na nasljeđivanje, na uzdržavanje, imovinska prava, a otvara se i pitanje odgovornosti za nematerijalnu štetu, za koju bi odgovaralo državno tijelo).¹⁵⁰ Zakon o državnim službenicima posebno ističe otuđenje te oštećenje ili uništenje imovine državnog tijela hotimično ili krajnjom nepažnjom kao oblik teške povrede službene dužnosti.¹⁵¹ Nematerijalna šteta nastaje zbog povrede ugleda i časti ili moguće duševne boli i sličnih razloga (npr. kad bi osoba saznala da je u braku s bigamistom). Takvo neovlašteno iznošenje tajnih podataka vrijeđa privatnost osobe na koju se odnosi upis, a u nekim slučajevima i članove njegove obitelji.¹⁵²

8.3. Kaznena odgovornost

Matičar može kazneno odgovarati ako počini neko od kaznenih djela predviđenih Kaznenim zakonom, a kao sankcija predviđena je kazna zatvora. Kazneni zakon propisuje kaznu zatvora do tri godine za matičara koji omogući sklapanje braka iako nisu ispunjene sve zakonske pretpostavke za postojanje i valjanost braka.¹⁵³ Također, propisuje se i kazna

¹⁴⁹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019, str. 180.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Čl. 99. Zakona o državnim službenicima.

¹⁵² Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019, str. 180.

¹⁵³ Čl. 168. Kaznenog zakona.

zatvora od šest mjeseci do pet godina za krivotvorenje službene ili poslovne isprave („Službena ili odgovorna osoba koja u službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis unese neistinite podatke, ili ne unese važan podatak, ili svojim potpisom, odnosno službenim pečatom ovjeri takvu ispravu, knjigu ili spis s neistinitim sadržajem ili koja svojim potpisom, odnosno službenim pečatom omogući izradbu isprave, knjige ili spisa s neistinitim sadržajem, kao i osoba koja neistinitu službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis uporabi u službi ili poslovanju kao da su istiniti.“).¹⁵⁴ Predviđena su i kaznena djela protiv službene dužnosti, a to su zlouporaba položaja i ovlasti („Službena ili odgovorna osoba koja iskoristi svoj položaj ili ovlast, prekorači granice svoje ovlasti ili ne obavi dužnost pa time sebi ili drugoj osobi pribavi korist ili drugome prouzroči štetu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina ili ako je pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do dvanaest godina.“)¹⁵⁵, primanje mita („Službena ili odgovorna osoba koja zahtijeva ili primi mito, ili koja prihvati ponudu ili obećanje mita za sebe ili drugoga da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obavi službenu ili drugu radnju koja se ne bi smjela obaviti kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina, kao i službena ili odgovorna osoba koja nakon obavljanja, odnosno neobavljanja službene radnje primi mito kaznit će se kaznom zatvora od jedne godine.“)¹⁵⁶, trgovanje utjecajem („Tko iskorištavanjem svog službenog ili društvenog položaja ili utjecaja posreduje da se obavi službena ili druga radnja koja se ne bi smjela obaviti ili da se ne obavi službena ili druga radnja koja bi se morala obaviti kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“)¹⁵⁷, odavanje službene tajne („Tko neovlašteno drugome priopći, preda ili na drugi način učini pristupačnim podatke koji su službena tajna kaznit će se kaznom zatvora od tri godine.“)¹⁵⁸

¹⁵⁴ Čl. 279. Kaznenog zakona.

¹⁵⁵ Čl. 291. Kaznenog zakona.

¹⁵⁶ Čl. 293. Kaznenog zakona.

¹⁵⁷ Čl. 295. st. 1. Kaznenog zakona.

¹⁵⁸ Čl. 300. st. 1. Kaznenog zakona.

9. ZAKLJUČAK

O važnosti postojanja matičnih knjiga svjedoče brojni povijesni izvori, a prvi takvi izvori sežu iz razdoblja razvoja i širenja kršćanstva. Prve matične knjige vodile su crkvene zajednice s osnovnom svrhom popisivanja imena i drugih podataka o kandidatima za krštenje kako bi se evidentirali pripadnici katoličanstva. S vremenom se počinju razvijati i matične knjige vjenčanih i najkasnije, umrlih. Pojavom prosvjetiteljskih ideja i apsolutističke vladavine u Europi, državna vlast prepoznaje važnost vođenja matičnih knjiga te postepeno počinje preuzimati vođenje matičnih knjiga pod svoju vlast. Novo, suvremeno doba donosi sa sobom nove izazove u pogledu razvoja tehnologije i digitalizacije, pa javne vlasti počinju sve više svojih usluga provoditi u digitalnom obliku, a ni vođenje matičnih knjiga nisu iznimka. Od donošenja Zakona o državnim maticama 1993. godine navedeni Zakon je mijenjan tri puta, a zasigurno najvažnija izmjena i dopuna Zakona je ona 2013. godine kada su se državne matice počele voditi u elektroničkom obliku. Navedenom promjenom činjenice koje se upisuju u državne matice, kao i podaci u svezi s tim činjenicama više se ne upisuju ručno, na propisanim obrascima, a državne matice se vode unutar jedinstvenog informacijskog sustava državnih matica. Isto tako, građanima se putem elektroničkog sustava e-Građani omogućuje cijeli niz usluga, među kojima su u sklopu državnih matica posebno relevantni izdavanje rodnog ili vjenčanog lista odnosno potvrde o sklopljenom životnom partnerstvu ili npr. izvotka iz matice rođenih. Posljednjom izmjenom Zakona, koja je stupila na snagu prvog dana 2023. godine, izmijenjeni su i usklađeni pojmovi i nazivi sa izmjenama istih iz drugih zakona. Najistaknutija izmjena iz Zakona je povezana sa donošenjem Zakona o prestanku važenja Zakona o matičnom broju, čime se propisao novi niz osobnih podataka koji se upisuje u pojedinu državnu maticu, u koji se više ne upisuje matični broj građana. Također, s obzirom da je izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima iz 2019. godine ukinuta obveza polaganja posebnog dijela državnog stručnog ispita, izmjenama Zakona o državnim maticama propisuje se obvezno osposobljavanje i usavršavanje državnih službenika za obavljanje poslova matičarstva, kojim bi se trebala povećati kvaliteta rada matičara. Kao i svi državni službenici, i matičari podliježu stegovnoj, materijalnoj te kaznenoj odgovornosti u obavljanju poslova matičarstva i prema tome dužni su pridržavati se niza drugih zakona koji se primjenjuju posredno ili neposredno na njihov rad. U konačnici, neosporno je koliko su matice važne jer predstavljaju bogat arhivski izvor za povijesna i ostala znanstvena istraživanja s obzirom na njihovo višestoljetno vođenje, te

kao dokaz da je danas vođenje i upisivanje podataka u državne matice obuhvaćeno pravnom regulativom te rad u području matičarstva zahtijeva dodatna osposobljavanja i znanja.

POPIS LITERATURE

Knjige i znanstveni članci

Čik, N., Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac, Pro tempore, (10-11), 2016., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/185369>

Čučić, V., Dubrovačke matične knjige - dragocjen izvor za povijesna istraživanja, Arhivski vjesnik, 48 (1), 2005., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/7018>

Hrabar, D., Korać Graovac, A., Obiteljsko pravo i matičarstvo, Zagreb, 2019.

Milić, A., Matične knjige vojnih osoba u Hrvatskom državnom arhivu, Arhivski vjesnik, 58, (1), 2015., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/158855>

Skenderović, R., Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća, Scrinia Slavonica, 16, (1), 2016., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177185>

Sršan, S., Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku, Arhivski vjesnik, 30 (1), 1987., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/121136>

Vlahov, D., Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu, Vjesnik istarskog arhiva, 2-3, ((1992.-1993.)), 1994., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96235>

Presude Europskog suda za ljudska prava

Eweida i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 15. siječnja 2013.

Međunarodni propisi

Povelja Europske unije o temeljnim pravima (2016/C, 202/02)

Zakoni

Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22

Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23

Zakon o državnim maticama, Narodne novine, br. 96/93, 76/13, 98/19, 133/22

Zakon o državnim službenicima, Narodne Novine, br. 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22

Zakon o izvanparničnom postupku, Narodne novine, br. 59/23

Zakon o matičnom broju, Narodne novine, br. 02/92, 66/02, 10/23.

Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19

Zakon o parničnom postupku, SL SFRJ br. 4/77, 36/77, 6/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 34/91, Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22

Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22

Zakon o općem upravnom postupku, Narodne novine, br. 47/09

Zakon o osobnom imenu, Narodne novine, br. 118/12, 70/17, 98/19

Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Narodne novine, br. 100/18, 125/19, 147/20, 119/22, 156/22, 33/23

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine, br. 92/14, 98/19

Provedbeni propisi

Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, Narodne novine, br. 26/08, 117/21

Naputak za vođenje registra životnog partnerstva, Narodne novine, br. 81/21

Uredba o područjima matičnih ureda, Narodne novine, br. 2/98

Mrežni izvori

Hrvatski kvalifikacijski okvir, <https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/244>, 27. srpnja 2023.

Ministarstvo pravosuđa i uprave, <https://mpu.gov.hr/gradjani-21417/iz-djelokruga/drzavne-matice-24504/matica-vjencanin-24507/24507>, 7. srpnja 2023.

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. i 2. Izvadak iz matice rođenih, preuzeto sa

<https://mpu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/isprave%20matice//IMR.pdf>

Slika 3. Rodni list, preuzeto sa

https://mpu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/isprave%20matice//Rodni_list.pdf